

DR. ZOLTÁN JÁNOS

KOLLEGÁK VILLANÓFÉNYBEN

Köszönet vendéglátóimnak



PROFESSIO KIADÓ

Dr. Zoltán János

KOLLEGÁK VILLANÓFÉNYBEN

Köszönet vendéglátóimnak



PROFESSIO KIADÓ

Budapest, 2000

Szerző: PROF. DR. ZOLTÁN JÁNOS

Kiadó: PROFESSIO KIADÓ

1016 Budapest, Krisztina krt. 79.

www.plasztika.com

plasztika@matavnet.hu

Felelős szerkesztő: DR. IVANICS GYÖRGY

A könyv támogatói:

MPHEST MAGÁNORVOSI SZEKCIÓ

MEDACTION KFT.

HAND-TRADE KFT.

ZEPTER INTERNETIONAL UNGARN KFT.

S & R KLINIKA

P & B LÉZER ÉS PLASZT. SEB. KLINIKA, HÉVÍZ

PROFESSIO PLASZTIKAI SEBÉSZETI MAGÁNKLINIKA

Készült: XFER GRAFIKAI MŰHELY

Címlapképen középen a szerző Prof. Dr. Zoltán János, tőle jobbra
prof. Peter Randall, balján Juarez Alvarez doktor

Kiadva: Budapest 2000

ISBN: 963 00 3181 7

Copyright © Minden jog fenntartva!

A mű egészének vagy részleteinek fordítása, utánnomása, elektronikus adathordozón való feldolgozása, mikrofilmen való rögzítése vagy bármilyen más módon való sokszorosítása csak külön engedéllyel lehetséges.

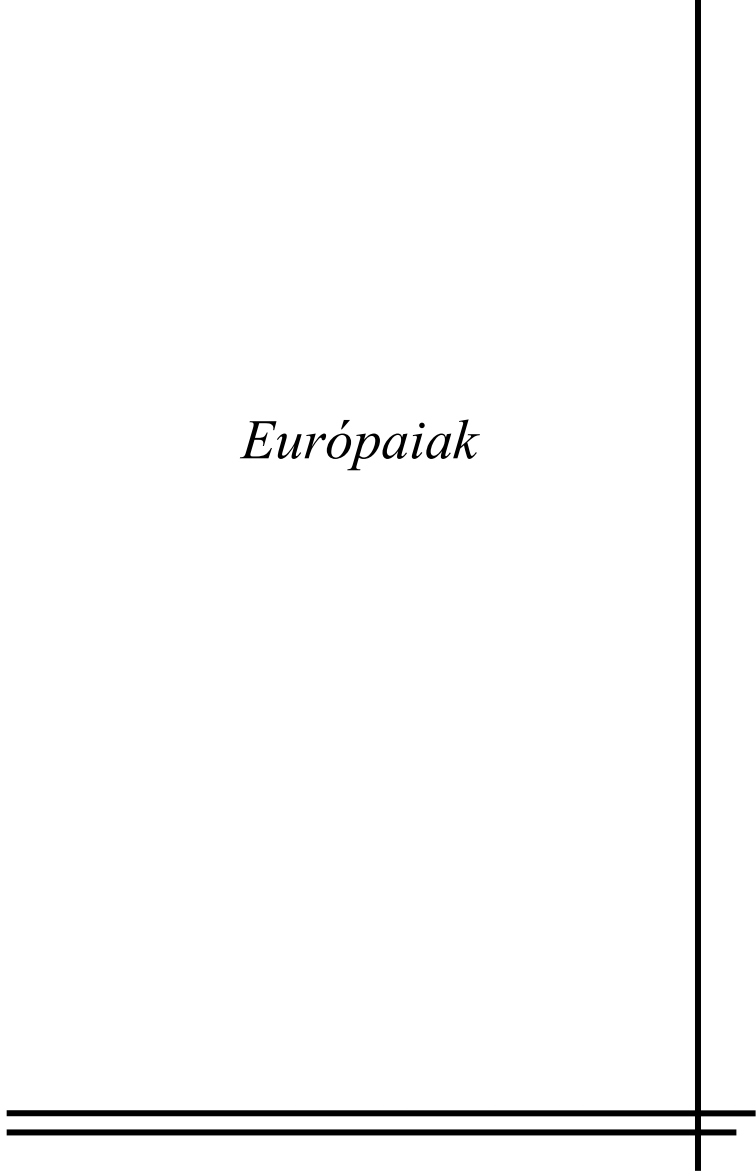
ELŐSZÓ

Szakmám gyakorlása közben sok külföldi meghívást kaptam különböző rendezvényekre. Voltam kongresszusi előadó, kerekasztal-moderátor, üléseelnök, előkészítő bizottsági elnök, szekcióelnök és több egyetemen vendégprofesszor.

Szinte szabadon utazgattam, mert előzékeny hatóságaim minden utazásomat engedélyezték – bár azt sohasem kérdezték, hogy miből fogok kint megélni.

Nagy könnyebbséget jelentett, hogy ahogy nőtt ismertségem, egyre többen gondoskodtak szállásról, megélhetésemről. Róluk, külföldi, barátokká vált vendéglátóimról szeretnék most megemlékezni, mintegy ismételt, bár késői köszönetet mondani.

Európaiak



FRANTIŠEK BURIAN

Burian cseh akadémikus világhíres volt a szakmában, anynyira, hogy amikor 1952 őszén hazakerültem egy éves kinti kórházi munka után Koreából, jutalmul azt kértem, hogy küldjenek ki fél évre hozzá a szakmát megtanulni. A fiatalok kedvéért elmondom, hogy 1950-ben Észak-Korea megtámadta Dél-Koreát, amelynek megsegítésére az ENSz csapatokat küldött, főleg amerikai katonákat, Észak-Koreát kínai csapatok támogatták. A „szocialista” országok a sebesültek egészségügyi ellátása céljából kórházakat telepítettek Észak-Koreába. A magyar kormány is küldött egészségügyieket, akik a főváros, Phenjan alatt kb. 30 km-re, a Teton folyó partján lévő iskolaépületben és négy falu házaiban dolgoztak. A kórházban 12 orvos, 3 műtősnő és 5-6 ápolónő dolgozott. Természetesen voltak koreai alkalmazottak is, főleg ápolónők, takarítónők és néhány felcser. A magyar csoportot általában évenként váltották. Ez az állapot a háború megszűnéséig, 1957-ig tartott.

Én 1952 nyarán mentem ki egy ortopéd sebésszel, a koreaiak külön kérésére. Amikor kérkeztem, kb. 80 sebesült várt már a kórházban helyreállításra. (A történetekről az 1996-ban megjelent, "Add vissza az arcomat" című könyvben számoltam be.) 1952 őszén tértem haza, és azonnal kértem kiküldésemet Prágába.

Koreában egy évig rengeteget operáltam, közel ezer műtétet végeztem. Köztük számos olyan volt, melyről azt

hittem, hogy magam találtam ki. Persze annyi értelem szorult belém, hogy tudtam, ez attól van, hogy a szakirodalmi tájékozottságom nem megfelelő. De reméltem, hogy Prágában módom lesz annyit olvasni, hogy pótolhatom irodalmi műveltségem hiányait.

Burian a prágai Károly Egyetem plasztikai sebészeti klinikájának professzora, a cseh Tudományos Akadémia tagja volt. Kint, Prágában még annyit tudtam meg róla, hogy már az 1912-es, balkáni háborúban katonai sebészként helyreállító műtéteket is végzett. Ezt a tevékenységét az I. világháborúban is folytatta. Azt mesélték róla, hogy a háború befejezése után a tábori kórházak megszűnése miatt több mint 400 olyan sebesült volt, akinek a háború alatt megkezdett helyreállítását nem tudta befejezni. A „befejezetlen” betegek szövetkeztek, tüntettek és petíciót nyújtottak be, hogy tegyék lehetővé Buriannak a műtétek folytatását. Állítólag ennek hatására jelöltek ki neki egy kórházat, ahol speciális tevékenységét folytathatta.

Egy másik legenda úgy szól, hogy Burian a harmincas években magántanári képesítésért folyamodott. Az orvosi egyetemtől azt a választ kapta, hogy tevékenysége inkább a Szépművészeti Akadémiához tartozik, forduljon habilitációért oda.

Akárhogy is történt, műteti tevékenységének híre hamarosan az ország határain is túlterjedt, egyre több hazai és külföldi tudományos társaság választotta tagjai közé. A harmincas évek közepe táján végre az egyetem elismerte a szakma önállóságát, és Burian a Károly Egyetemen klinikát, tanszéket és professzori címet kapott. Rengeteg tanulni vágyó ember kereste fel, mind hazájából, mind külföldről. Szervező és oktató képességével elérte, hogy Prágán kívül klinika létesült Pozsonyban és Kassán, Banska Bisticán és Martinban plasztikai sebészeti osztály, Pozsonyban kézse-

bészeti és égési osztály. Hradec Kralovében szövetbankot létesítettek, amelynek vezetője ottlétemkor egy Klen nevű főorvos volt.

Tevékenysége elismerésül állami díjat kapott, Purkinjedíjat és a Sir Harold Gillies aranyérmét. A Nemzetközi Plasztikai Sebészeti Társaság vezetőségi tagja lett.

Mesélték azt is, hogy amikor Hitler hatalomra jutott és közeledett a második világháború, Buriant félteni kezdték külföldi kollégái. Két amerikai – az egyik John Barrett Brown – Prágába repült azzal a szándékkal, hogy a magukkal vitt hamis iratokkal kiszöktetik Buriant Amerikába. De Burian nem volt hajlandó hazáját elhagyni. Azt mondta, hogy már túlélte az okkupációt és az első világháborút, hát akkor most sem futamodik meg, mert nem képes a betegeit cserbenhagyni.

Burian 75. születésnapja tiszteletére 1956 szeptemberében kétnapos kongresszust rendezett az egészségügyi kormányzat, amelyen több külföldi szaktekintély is megjelent, közöttük Sir Harold Gillies, Kilner professzor Oxfordból, Trauner professzor, az osztrák plasztikai sebészet megalapítója, Skoog professzor Stockholmból és John F. Pick Amerikából.

A második nap estéjén a Hradcsinban adott vacsorát az egészségügyi miniszter, fényes protokolláris körülmények között. (Erről a banketről a Gilliesről írott részben számolok be bővebben.)

Burian – finoman fogalmazva – előnytelen alkatú ember volt: apró termetű, púpos, csúnya. Tekintetével és modorával feledtetni tudta testi hibáit, és semmiféle kisebbségi érzés nem volt benne. Szívesen tréfálgozott. A műtétek között az előtérben beszélgetett munkatársaival és jóízűeket nevetett. Kiabálni soha nem hallottam, de előfordult, hogy valamelyik orvost félrehívta és szinte suttogva,

de izgatottan mondott neki valamit. Az illetőt azon a napon már nem igen lehetett nevetni látni.

Egyszer én is próbára tettem humorát. Több hüvelyképző műtétet végeztek a klinikán, amire külön eljárást dolgoztak ki. Egyszer egy ilyen műtét után az előkészítőben azt kérdeztem Buriantól – lehet, hogy kissé tiszteletlenül:

– Kérem, professzor úr, ennek a műtétnek az eredményességéről itt a klinikán győződnek meg? Mire Burian:

– Természetesen kolléga úr. Ezt mindig a legkedvesebb külföldi vendégünknek tartjuk fenn!

A klinikán gyakran megjelent Burian kedves, okos orvos lánya, Olga Burianova-Klásková. Különösen a napi megbeszéléseken lehetett látni. Minden külföldi útjára elkísérte az édesapját, ahol tolmácsként is tevékenykedett, mert angolul, franciául és oroszul is beszélt, Burian pedig a németen kívül más nyelven nem.

Klinikája a prágai Károly Egyetem klinikai tömbjében, az egyik épület első emeletén helyezkedett el. Nyolcvan ágya volt, ebből harmincat gyermekek számára tartottak fenn. Három műtőben operáltak egyidejűleg, éppen ezért én soha nem kértem, hogy asszisztálhassak, mert elég volt futkosni egyik műtőből a másikba, hogy a legfontosabb műtéteket nézhessem. Jegyzeteket készítettem, amelyeket délután tisztáztam. Rajzokat is készítettem, és időnként fotóztam is, bár csak a műtőlámpa fényénél, mert vakum abban az időben nem volt. Hazatérve a feljegyzéseket kiegészítettem, legépeltem, beledolgoztam a képeket-rajzokat, és végül az egészet egybeköttem. Jó vastag kötet lett belőle.

Műtéti tevékenységüknek körülbelül egynegyedét a fejlődési rendellenességek tették ki. A hasadékok kezelésében ugyanaz a szervezettség volt jelen, mint amit később az NDK-ban tapasztaltam (ezt a Bethmann-ról szóló részben írom le).

Munkatársai közül a következőkre emlékezem.

Helyettese Helena Pesková docens volt, jól megtermett, katonás mozgású, természetéhez méltóan mély hangú hölgy.

Egyik fő munkatársa Vejvalka tanársegéd volt, aki a kézsebészeti tevékenységnek volt az irányítója. Nagy népszerűségnek örvendett egy szlovák orvos, „Blaczo” Farkas is, aki főleg fejlődési rendellenességekkel foglalkozott. Teljesen hibátlanul beszélt magyarul, kiejtésében kissé palócosan. Természetesen gyorsan összebarátkoztunk.

Volt három hölgy is a klinikán, beosztott orvosi minőségben. Az égett betegeket nem a klinikán kezelték, hanem egy külön épületben, a Vencel tér közelében. Vezetője egy Mario Dobrkovsky nevű, félig cseh, félig olasz orvos volt, remek humorral megáldva. Vele gyakran találtunk ki „nyelvgyötrő” játékokat. Például a „herpes” szót úgy alakítottuk át, hogy a német értelmű szótagokat csehre, a cseh értelműeket németre fordítottuk. Tehát a „her”-ből lett pan, a „pes”-ből Hund. Így lett a „herpes”-ből „panhund”.

Miután az ünnepekre sem utaztam haza, Burian karácsony második napjára meghívott lakására. Ekkor győzöttem meg arról, hogy a professzor kiváló festő is. Lakásának falait számos saját festménye díszítette. Eléggé akadémikus felfogásban festette zömmel tájképet ábrázoló festményeit, de a színei nagyon jók voltak.

Szilveszterre Pesková hívott meg lakására. Nagyobb társaság volt jelen. Jólneveltségükre jellemző, hogy a közlemben ülők németre fordították a szót, még akkor is, ha egymáshoz beszéltek. Jelen volt az egészségügyi miniszter, egy katolikus pap, akivel éjfél után viccmesélési versenyt rendeztünk. Ő csehül mondta a többnyire „disznó” vicceket, én meg németül kemény politikai, „reakciós” vicceket. A politikai hangulatra jellemző, hogy nagyokat nevettek az én politikai vicceimen, de többen közülük

oldalra kapták a tekintetüket, mintha attól félnének, hogy valaki – akinek nem kellene – meghallja azokat.

Az egyik klinikai orvos egyszer elvitt jégkori mérkőzésre. A cseh csapat játszott a svéd együttesel. Feltűnő volt a közönség élénk érzelmi részvétele a játékban. Szinte együtt lélegzett vagy 10 000 ember. Amikor valami veszélyes helyzet alakult a cseh kapu előtt, felmorajlott a tömeg. Majd amikor a svéd játékos ütésre lendítette az ütőjét, az egész közönség egyszerre – mintha karmester intett volna be – felsikoltott: „Ježsis Marija!”.

Mi egy páholyba ültünk be, ahol már egy bundába csomagolt férfi ült. Kísérőm ismerősként üdvözölte, majd engem mutatott be. A megszokott mormolósos bemutatkozás után mindketten a játékot figyeltük. Aztán csend. Egy idő után úgy éreztem, illene valamit beszélni a nézőtárral. Hát oroszul kérdeztem valamit. A másik ugyanígy válaszolt. Jó pár mondatváltás után kísérőm vihogni kezdett:

- Mit nevezsz?
- Miért beszéltek oroszul? – kérdezte vissza.
- Hát hogy beszéljünk?
- Talán magyarul!
- Miért, ő tud magyarul?
- Valószínűleg, mert ő a prágai magyar nagykövet!

Farkas Laci is gondoskodott szórakoztatásomról. Január-ra meghívott Martinban (Turócszentmárton) élő nagybátyjához, dr. Kusztra Tiborhoz, aki elvitt egy napra vadászni a havasokba, egy napon pedig meg akart tanítani síelni. Csak arra emlékszem, hogy aznap este a vacsoránál elaludtam a fáradtságtól. Farkas Laci 1968-ban kiment Kanadába, és ott egy nagyhírű kutatóintézetben dolgozott: az arc fejlődési rendellenességeit kutatta. Hamarosan sorban jelentek meg közleményei és egy könyvet is írt. 1994-ben jött el hozzánk fiatal feleségével együtt és magával hozta könyvét is.

Velem egyidejűleg egy lengyel kolléga is tanult Buriánál. Annyira be voltak rendezkedve a tartós vendégfogadásra, hogy a klinika padlásterét építették át kisebb, önálló, összkomfortos vendégszobákká. Egymás mellett lakván este időnként összeültünk beszélgetni. A lengyel fiú szobájában még zongora is volt. Ezen remekül játszott, komoly zenét és tánczenét vegyesen, sokszor csak improvizált. Egyik remek száma volt a szovjet himnusz, dzsesz-szesítve és hottolva. Elmesélte, hogy a háború alatt Angliában volt vadászpilóta, és mint ilyen, rengeteg kalandot élt át.

Burian halála után Karfik, a brünni professzor lett a klinika vezetője. Karfik nem volt népszerű ember. Mogorva volt, barátságatlan, és állítólag goromba az embereivel. Én 1960 januárjában látogattam meg a brünni klinikát, Karfik ismételt meghívására. De csak két napig maradtam, mert a hangulat olyan fagyos volt, hogy elhatároztam, többé be sem teszem a lábamat Karfikékhoz.

Ezt az elhatározást elősegítette a következő jelenet. A műtősnő kedves szlovák leányka volt. Egyszer műtét közben valamit kérdezni akart. De csak a megszólításig jutott el, mert amikor megszólalt: „Pan Professor...”, Karfik dühösen felordított:

– Mi az, hogy pan professor! Nálunk a megszólítás soudruh (elvtárs) és nem pan (úr).

Mindenki érezte, hogy ez a jelenet nekem, a politikailag feltérképezetlen, tehát megbízhatatlan külföldinek szól. De szegény kislány elvörösödött, az asszisztensnek megrándult a nyaka és a másik két néző, aki rajtam kívül jelen volt, kisomfordált a műtőből. Csúnya jelenet volt, nem vetett jó fényt Karfikra.

A Szovjetuniót kivéve általában sehol a világon nem „elvtársztak” egészségügyi körökben, Burian klinikáján

pedig soha. Még az NDK-ban sem használták orvosok az „elvtárs” megszólítást.

Karfik „uralma” nem sokáig tartott, mert rövidesen megbetegedett és meghalt. Utána Peskovát nevezték ki a klinika igazgatójának, aminek mindenki örült.

1959-ben a klinika egy folyóiratot adott ki, amelyet a szocialista országok szakembereinek szántak. Pesková volt a főszerkesztője az „*Acta chirurgiae plasticae*” nevű folyóiratnak, amely mindig két példányban jelent meg: az egyik oroszul, a másikban a szerző akarata szerint angolul vagy németül közölték a cikkeket. A szerkesztőbizottság tagjait a különböző országok Egészségügyi Minisztériumai nevezték ki. A bizottság egyszer egy évben ülésezett, az első évben, Prágában.

A harmadik szerkesztőbizottsági ülés Prágában botrányba fulladt. Az egyik osztályon felüli szálloda halljában volt a találkozó. Majd együttes ebéd után átadtak egy cédulát, rajta egy névvel és egy számmal: a szálloda címe volt, ahol elszállásoltak. A román kollégával, Agrippa Ionescuval együtt ültünk taxiba, mert neki is oda szólt a beutalása.

Megérkeztünk egy elhanyagolt, leromlott épület elé, valahol a külvárosban. A bejáratnál a portás nevünk bemondása után adott egy-egy kulcsot és felmutatott a lépcsőre: a második emeleten van a szobánk. Felérve homok- és betonhalmok között botladozva találtunk rá a szobánkra, amely még a vártnál is sivárabb volt: koszos falak, málladozó tapéta, vaságy, pléh éjjeliszekrény, faasztal két hokedlivel – sehol mosdó, WC, fürdőszobáról nem is beszélve. Körülnéztünk a folyosón, kerestük a fürdőszobát. Meg is találtuk a folyosó végén, de ajtaja zárva volt. A portás közölte, hogy a szálloda renoválás előtt, vagy alatt áll, fürdési lehetőség nincs. Felkaptam s bőröndömet – ame-

lyet még ki sem nyitottam – és rászóltam a román kollégára: „Gyere velem, mert itt nem lehet aludni!”

– De nekem nincs pénzem, itt meg a csehek fizetik a szállást.

– Ne törődj vele, majd én elintézem!

A portással hozattam egy taxit, és kértem a sofőrt, hogy vigyen bennünket valami rendes szállodába. Hát oda vitt, ahol reggel a találkozó volt, és ahol az ülések lesznek. Kértem két egyágyas szobát. Persze volt, és nem is túl drága áron. Lefekvés előtt a portással még megérdeklődtetem a pesti vonatok indulási idejét: a következő napon valamikor déltájban indul az első vonat.

Reggel a csehek csodálkoztak, hogy ott reggelizünk, ahol majd az üléseket tartják. Amikor az ülésteremben összejöttek a tagok, napirend előtt szót kértem az elnöktől, majd indulatos kifakadást rendeztem a minisztériumi képviselőnek, aki szintén ott ült, hogy micsoda disznóóiban akart bennünket a román kollégával együtt elhelyezni!? Hebegett valamit, hogy nem volt máshol hely és nem is akart bennünket valami drága helyre elszállásolni, mert feltételezése szerint nem lehetünk valami vastagon devizával ellátva. Erre aztán még gorbámban lehordtam, hogy ne minősítsen bennünket koldusnak, kikérem magamnak ezt a bánásmódot. Felszólítottam, hogy a román kollégát helyezték el tisztességesen, úgy ahogy egy külföldi vendéget illik. Én pedig bejelentettem, hogy tiltakozásul a megalázó bánásmód miatt azonnal hazautazom, és otthon hivatalosan lemondok a szerkesztőbizottsági tagságról.

Azzal elkészöntem Peskovától, a bizottság elnökétől, a tagoktól, a minisztériumi küldöttre csak egy lesújtó pillantást vettem, és kivonultam a teremből és ki az állomásra.

Hazatérve írásban bejelentettem a minisztériumnak a lemondásomat, és magam helyett helyettesemet, Donáth docenst javasoltam. Szegény feje nagyon rosszul járt ezzel

a megbízatással, mert a következő évi szerkesztőbizottsági ülést Budapesten kellett rendezni és szegény fiúnak volt mit futkosnia, míg a találkozót megszervezte. Illőnek tartottam erre a találkozóra elmenni, hogy bemutassam utódomat.

1957 januárjában kedves levelet kaptam Buriántól, amelyben írja, hogy Farkas doktortól hallotta, hogy a lakásom környékén súlyos harcok voltak. Megérdeklődte, nem történt-e semmi bajunk, felajánlotta szükség esetén a segítségüket, és kifejezést adott reményének, hogy azóta már nyugodtan végzem szakmai és tudományos tevékenységemet.

A Burian-klinikán eltöltött fél év rendkívül hasznos volt számomra. A klinikán látott műtétekből sokat tanultam, jegyzeteltem, fényképeztem és rajzokat készítettem.

Minden délután bejártam az orvosi könyvtárba, ahol valamennyi olyan folyóirat megtalálható volt, amely engem érdekelt. Közel két és fél ezer közleményt olvastam el és jegyzeteltem ki. Ezzel megalapítottam irodalmi gyűjteményemet, amelyet itthon úgy bővítettem, hogy megkértem minden engem érdeklő cikknek a különlenyomatát, és ezeket tematikailag összesítve bekötöttem. Kettős kartonrendszert készítettem és tartottam folyamatosan karban, amelynek segítségével mind a téma felől, mind a szerző neve szerint könnyen meg lehetett találni azt a cikket, amelyet kerestünk. Nyugdíjazásomig ez a gyűjtemény 24 000 különlenyomatot tartalmazott, amelyet természetesen utódomnak ajándékoztam, hogy tovább használhassák a tanulni, dolgozni vágyók.

SIR HAROLD GILLIES

Évszázadunk legnagyobb plasztikai sebésze volt. Az általa felfedezett és leírt műtéti eljárások köteteket töltenek meg.

Új-Zélandon született. Az első világháborúban a haditechnika fejlődése következtében létrejött súlyos háborús arcsérülések helyreállítására külön kórházat hozott létre, amelyből békeidőben kifejlődött a plasztikai sebészet. Orvosi tevékenységéért a királynő lovaggá ütötte.

Személyesen először 1956-ban találkoztunk Prágában, a cseh híresség, Burian professzor hetvenötödik születésnapjára rendezett nemzetközi kongresszuson.

Gillies előadóként elképesztően játékos volt. Bevezetésekként például a fali tábláról levette a krétát, a földre dobta, majd a mutogató pálcával golfozást imitált. Hatalmas ütésre lendítette a pálcát és akkorát ütött – a kréta mellé –, hogy az első sorban ülők lehúzták a fejüket.

Előadása az arc égés okozta hegeinek sebészetéről szólt. Több érdekes eset bemutatása után a vetítövásznon egy tengerész égett hegekkel borított arca jelent meg.

– Honnan lehet erre a célra bőrt venni? – tette fel a kérdést. – Elsősorban a mellkas jöhet szóba – tudatta, de a következő képen a mellkast borító színes, szinte művészi te-toválás (feltehetően japán munka) azt mutatta, hogy a mellkasról nem lehet bőrt átültetni.

– Hát akkor vegyük a hátról – jött a folytatás – de a hátat teljesen kitöltötte egy lefejezés rajza.

A hasat ábrázoló következő képen szintén egy nagyki-
terjedésű tetoválás volt látható.

– Akkor már csak egy hely marad hátra – vált hamiskás-
sá Gillies hangja –, és a következő képen megjelent a beteg
feneke. Mindkét farpofán egy-egy macska volt látható,
amint ugrásra kész pozícióban figyelik – a feneke lyukából
előkunkorodó egérfarkat.

A második napon a déli szünetben Gillies sétálni indult
és hívására én is elkísértem. A Vltava partján megálltunk
és szemügyre vettük a túlparton magasodó Hradzsint.
Gillies elővette a zsebéből a mindig magával hordott váz-
latkönyvet, és letelepedve a hajók kikötését szolgáló „vas-
gombára” – rajzolni kezdett.

Párlépésnyire horgászott valaki, elmentem megnézni,
milyen felszereléssel dolgozik, és fog-e valamit. Mivel
nem történt semmi, jó tíz perc után visszaballagtam
Gillieshez. Háta mögé állva belenéztem a vázlatfüzetbe,
amelyen már csaknem készen állt a vár képe. A látványtól
meglepve megkérdeztem:

– Sir Harold, itt valami nem stimmel. A Hradzsin temp-
lomának csak egy tornya van, Ön pedig kettőt rajzolt.

– Mert hülyék! – jött a fölényes válasz –, így kellett vol-
na felépíteni, mert ebbe a sziluettbe két torony illik!

Gillies egyébként korának egyik legelismertebb angol
festőművésze is volt. Néhány évvel később módom volt
egy londoni kongresszus kapcsán megtekinteni a „Trifoils
Art Gallery”-ben megrendezett kiállítását, amelyen 70
vagy 80 képe volt látható, zömükben tájképek, amelyek
közül egy sem volt, amelynek ára ne lett volna 100 guinea
felett megadva.

Burian tiszteletére az egészségügyi miniszter vacsorát
adott a Hradzsinban, amelyre a nevesebb külföldi résztve-
vőket hívták meg. A vacsora a vár egyik hatalmas termé-
ben volt, amelyet óriási kristálycsillárok világítottak meg.

Térdharisnyás, klasszikus inas-libériába öltöztetett pincérek szolgáltak fel. A desszert felszolgálása előtt Gillies halkán megkocogtatta késével a poharat, majd szólásra emelkedett:

– Hölgyeim és Uraim! Abból az ünnepi alkalomból tisztelt meg bennünket a miniszter úr, hogy a „seventy five year young” Burian professzort felköszönthessük.

Hosszan taglalta Burian tudományos érdemeit, majd így folytatta:

– De Burianban nemcsak a híres tudóst tiszteljük, hanem a varázslatos szikéjű operatórt is. Szabadjon ennek egy példáját bemutatnom. Nézzék meg az orromat – mondta, és fejét oldalra fordította, a fekete vázlatfüzetet feje mögött tartva –, jól láthatják, hogy ez egy tipikus angol sasorr.

Ez van a műtét előtt! És most nézzék meg ugyanezt Burian műtete után – azzal fejét az ellenkező irányba fordította, most a másik oldali profilját mutatta a fekete vázlatkönyv előtt – és megdöbbenve láttuk, hogy az orra tökéletesen egyenes. A jelenség magyarázata: szólásra emelkedése előtt az asztal alatt gyufákat gyújtogatott, és a keletkező kormot egy kistányérra kente, majd a korommal orra egyik oldalának élét úgy kente be, hogy a fekete háttér előtt a vakító fényben orra egyenesnek és rövidebben látszott.

1958-ban, amikor az Érczyvel írott második könyvünk megjelent, egy példányát elküldte Gilliesnek. Válaszképpen hatalmas csomag érkezett. Ebben volt egy levél, amelyben meleg hangon köszönte meg a küldött könyvet, egyben meghívott, hogy a következő évre meghirdetett nemzetközi kongresszus alkalmával látogassam meg. Volt a csomagban egy vastag boríték is, amelyben a Royal College of Surgeon értesít, hogy tagjai közé választott, és a kongresszus idejére klubházukban szobát biztosít számomra.

De a legfontosabb része a csomagnak egy könyv volt: Gillies előző évben megjelent „Principles and art of plastic surgery” című könyve. Bámulattal néztem ezt a könyvet, amely külalakjával és tartalmával egyaránt elbűvölte olvasóját. Bemutatta a szakma legfontosabb eljárásait, amelyeket világos, rajzolt ábrákkal tett részleteiben érthetőbbé. Az elveket külön foglalja össze, és – ami bámulatosan játékos és szemléltetővé tette a könyvet – az elveket a horgászatból vett példákkal, saját kezűleg rajzolt ábrákkal illusztrálta. Azt az elvet például, hogy körültekintően kell tervezni és végezni a műtéteket, egy olyan rajz szemlélteti, amelyen a horgász úgy akarja a vízbe dobni a horgát, hogy közben beakasztja azt egy mögötte álló – észre sem vett – tehén oldalába.

Azt, hogy a dolgokat összefüggésükben kell figyelembe venni, egy másik horgásztörténettel szemlélteti. Megszívalendó történetet ír le: az egyik patak szögletében megfigyelt egy nagy pisztrángot, amely ott pihent. Megpróbálta dobás-távolságra belopni, de akármilyen óvatosan, lapulva ment is – figyelve arra, nehogy árnyéka a vízre vetüljön –, sehogy sem sikerült a hal közelébe jutni. Mikor már majdnem közel jutott hozzá, a hal csapott egyet és eltűnt. Ez így ment vagy egy hétig. Végre felfigyelt arra, hogy a parton álló fán egy madár fészkel, és amikor közeledik a víz felé, a madár – közvetlenül a hal tartózkodási helye felett – őt észrevéve elszáll. A pisztráng ettől a mozgástól menekül el. Remek rajz egészíti ki a leírt történetet.

De szerepelnek a könyvben karikatúrák is. Az alakhibák öröklődését például úgy ábrázolja, hogy egy plasztikai sebész rendelőjébe betér egy nagyorrú hölgy, gyerek kocsi tolva. A következő rajzon a hölgy pisze orral tolja a kocsit, amelyben egy nagyon nagy orrú gyermek ül.

A könyvön csak egy érthetetlen körülmény hívta magára a figyelmet az, hogy társszerzőként az amerikai

D. R. Millard neve volt feltüntetve, aki nyúlajkműtéteiről ismert a szakma, de hát nem volt egy súlycsoportban Gillies-szel. Többen azzal magyarázták a furcsa párosítást, hogy Millard ismeretsége biztosította a pazar kiállítású, tehát drága kivitelű könyv megjelenését a Little, Brown & Co. (Boston–Toronto) cégnél.

A következő évben a Heathrow repülőtérre megérkezvén kimentem az épület elé, hogy megérdeklődjem, hogyan jutok el az adott címre. Néздеgélés közben hozzám lépett egy férfi és megszólított – méghozzá magyarul:

– Elnézést uram, ön ugye magyar?

– Az vagyok – válaszoltam megdöbbenve.

– Én vagyok a magyar nagykövetség gépkocsivezetője – folytatta a férfi –, itt állunk a nagykövettel a kocsimban és egy miniszterrel, akinek a fogadására jöttünk ki. Jöjjön velünk, bevisszük a városba!

Az örömöm még nagyobb volt, mint a meglepetésem. De azért még megkérdeztem, miből gondolta, hogy magyar vagyok. – A cipőjéről – jött a váratlan válasz.

Az első ülésre invitáltak. Beszállás előtt az ajtóból bemutatkoztam a hátul ülőknek. A nagykövet azonnal megkérdezte, hol van a szállásom. Amikor közöltem, hogy a „Királyi Angol Sebészársaság” klubjában fogok lakni, mint tag, szinte hitetlenkedő arccal tett fel további kérdéseket: ki is vagyok, és mit keresek Londonban.

Hogy mennyire meglepte és izgatta őket az engem ért nagy megtiszteltetés, az abból derült ki, hogy a klubház elé érve a nagykövet személyesen kísért be a portára. Ott egy újabb nagy borítékkal vártak, amelyben a Colledge vezetőségének üdvözlőlevele volt, egy vastag füzet, amely a házi szabályokat tartalmazta és egy cédula a szobám számával. A nagykövet mindent gondosan átnézett, és azután azzal köszönt el, hogy meghívott: másnap elvár vacsorára.

A kollégiumból csak arra emlékszem, hogy 3 vagy 4 emeletes épület volt. Ha a liftben összekerültem egy másik lakóval, akkor valami köszönésfélét mormoltunk. Az ebédlőben a délután 5 és 6 között tálalt estebédnél egy hosszú asztalhoz érkezési sorrendben ültettek le bennünket, és egyenként szolgált ki egy igen előkelő tartású, zakkottos butler. Az ebédnél sem bemutatkozás, sem beszélgetés nem volt, legfeljebb azt mondta valamelyik a szomszédjának, hogy adja közelebb a sót. Ha ketten érkeztek együtt, akkor halkán beszélgettek egymással, de a többiekhez egy szót sem szóltak, és azok sem hozzájuk. Engem soha senki meg nem kérdezett, ki vagyok, és honnan jöttem.

A kongresszus életem első ilyen nagy eseménye volt. Kavargó tömeg, zümmögő, halk moraj minden helyiségben és a folyosókon is. Igyekeztem a névcédulákról leolvadni a neveket – ez akkor még nem okozott nehézséget. Nagy örömmel fedeztem fel az szakirodalomból ismert neveket, és igyekeztem velük személyes kapcsolatba kerülni.

A kongresszuson Gillies megkeresett, és meleg szavakkal gratulált ismételten a könyvünkhöz. Én pedig hálás köszönetet rebegtem neki a kényelmes, ingyenes és ugyan csak megtisztelő elhelyezésért.

A kongresszus szakmai részéről nem tartom szükségesnek megemlékezni. Nagy élmény volt viszont a Covent Gardenben élvezett operaelőadás. A szünetben minden emeleten külön büfé volt, amelyet ingyen lehetett igénybe venni. Érdekes látvány volt a résztvevők egyszerű, közvetlen viselkedése. Tányérjukkal egyszerűen letelepedtek a lépcsőt borító szőnyegre, és ott ettek, csevegtek. Színpompás volt a katonaoorvosok díszruhája, vörös zakó, kitüntetésekkel borítva. A skótok ehhez szoknyát – kiltet – viseltek.

Részvételemnek a londoni kongresszuson még egy nagy

haszna volt. Megtudtam ugyanis, hogy az előző, stockholmi kongresszuson megalakították a nemzetközi plasztikai sebészeti szövetséget (International Confederation for Plastic Surgery), amelynek az egyes országok társaságai a tagjai. Érintkezésbe léptem az új szervezet két vezető egyéniségével, Blair Oakley Rogers-szel és Ray Brodabenttel, akikkel megegyeztem, hogy nemzeti társaságunk (amely nem is létezett, hiszen a sebészeti szakcsoportnak voltunk szekciója) beléphet tagnak a Szövetségbe úgy, hogy elvi 10 tag után befizetjük a fejenkénti 10 shilling tagdíjat. Ezt természetesen nekem kellett zsebből kifizetnem, és így a Szövetség főtitkára, David Matthews elfogadta jelentkezésünket. Ez azért volt nagyon fontos a magyar szakemberek számára, mert így elfogadták közleményeiket nagy külföldi folyóiratok, és részt vehettek a rendezvényeken. Jogunk volt az 1963-as, washingtoni kongresszusra egy hivatalos küldöttel képviseltetni magunkat, de nem sikerült senkit sem kiküldetni – magánúton pedig lehetetlen volt.

A kongresszusról hazatérve levélben megköszöntem Gilliesnek a kapott segítséget. Ő megköszönte a köszönőlevelet – ezzel megszakadt közöttünk a kapcsolat. Ő a „kontinensre” nem járt semmiféle rendezvényre – és amikor én legközelebb Londonban jártam, már tudtam, hogy szakmánknak e XX. századi géniusza már nem él.

MARCEL SELEANU

Koreában, a román orvoscsoporthoz tagjaként látogatott meg bennünket a magyar kórházban. Váratlanul jött, így ottléte idején éppen operáltam. A műtéteket végignézte, és a szünetben, valamint utána több kérdést tett fel.

Előtte érdeklődött, hogy franciául vagy angolul beszéljen-e, és amikor azt mondtam, nyugodtan beszéljen románul, nagyon meglepődött. Magyarozatként röviden elmondtam, az érettségiig Romániában, Aradon éltem, és csak az érettségi után szöktem át Magyarországra.

Amikor megtudta, hogy Budapesten plasztikai sebészettel foglakozom, azonnal bejelentette, hogy el szeretne jönni hozzám, megtanulni a szakmát. Majd írásban megállapodunk látogatása időpontjáról és tartamáról.

1954-ben, amikor a Központi Kórházban egy osztályt állítottak fel nekem, megírtam hogy jöhet. Legszabályosabban intézte jövetelét az Egészségügyi Minisztériumok útján.

Csaknem egy évig volt nálam. Nézegette a műtéteimet, később asszisztált is. Sok és hosszadalmas szakmai beszélgetést folytattunk. Ez már többnyire angolul folyt, mert a román szakmai kifejezéseket nem mindig tudtam. A köznapiság csevegés románul folyt, mert nekem is érdekem volt román nyelvtudásomat felújítani.

Miután a prágai tanulmányutam alkalmával összeszedett irodalmi jegyzetekhez számos könyvet és különnyomatot szereztem, irodalommal is bőven el tudtam látni Marcellt. Elméletileg kiválóan képzett sebész volt és ragyogó eszű ember. Franciául és angolul anyanyelvi szinten beszélt.

Remek humora volt, mégpedig a legritkább fajtájú, mert önmagát is képes volt kigúnyolni. Emlékszem arra a történetére, hogyan próbálta egy orosznak – aki semmilyen idegen nyelven nem tudott – elmagyarázni, hogy teát szeretne inni.

A „tea” szó mindenféle változatát kipróbálta, különböző kiejtésekből, de az istennek sem tudta megértetni magát.

– Te – fejezte be a történetet – már leizzadtam a galléromat is, amikor eszembe jutott, hogy románul ugyanúgy hívják a teát, mint oroszul: „csáj”-nak.

Itt-tartózkodása idején megismerkedett egy hölgygel az Egészségügyi Minisztériumból. Ebből szerelem lett, távozása után rövidesen a hölgy is kiutazott Romániába, ott megesküdtek, és egy év múlva szép kislányuk született. De házasságuk nem volt tartós. Ezt Marcel azzal magyarázta, hogy kiütköztek belőle agglégényi rossz szokásai. Két éves volt a kislány, amikor elváltak, és az anya hazahozta gyermekét.

Válóperük után Marcel több ízben meglátogatta Pesten lakó volt feleségét és leányukat, s ilyenkor néhány napot nálam töltött. Számomra is nagyon kellemesek voltak ezek a napok, mert nemcsak a szakmáról beszélünk, hanem sok minden másról is, és ezeket a beszélgetéseket találó, olykor humoros megjegyzései fűszerezték.

Hazatérése után másfél évvel a bukaresti Sebészeti Klinikán – amelynek tanársegéde volt – lehetőséget kapott plasztikai sebészeti tevékenységének megkezdésére. Így ő volt az, aki Romániában ezt a szakmát meghonosította. Sokat publikált is hazai és külföldi lapokban, és egy könyvet is írt, amely 1965-ben jelent meg a bukaresti Orvosi Könyvkiadónál „A plasztikai sebészet modern szemlélete” címmel. Ez a könyv lett Romániában a szakorvosképzés alapja.

Korai halála után egy Agripa Ionescu nevű orvos folytatta tevékenységét, akinek 200 ágyas plasztikai sebészeti és égési kórházat építettek és professzori címet is kapott. Ő is gyakran járt hozzám tanulni, és ilyenkor lakásomban adtam neki szállást. Egy ízben pedig ő hívott konzíliumba, és akkor módos volt megsejmlélni hatalmas klinikáját.

1972-ben feleségemmel és legnagyobb fiammal hosszabb utazást tettünk Erdélyen át Romániában, amelynek végcélja a tengerpart volt. Természetesen útbeejtettük Bukarestet is, és ott két napot töltöttünk. Marcel nem engedte, hogy szállodában lakjunk. Elégké kis, másfél szobás, de összkomfortos „legénylakásban” fekvőhelyeket teremtett, maga pedig a kórházban töltötte az éjszakákat.

Megnézette velünk Bukarest minden nevezetességét. Ennek során élvezhettük történelmi tájékozottságát is, amely a román történelem világtörténeti kapcsolataira is kiterjedt.

Hazatérésünk után néhány hónappal megdöbbenve értesültünk arról, hogy meghalt, otthon érte az infarktus, és csak néhány nap múlva találták meg a lakásán – holtan.

Minden szempontból kiváló ember elvesztését fájlaltam.

Egyik ittléte alkalmával Marcel elmesélte az alábbi, valóban "hajmeresztő" történetet:

"Felhívtak egy nap a klinikán a minisztériumból. Közölték, már úton van egy autó, hogy kivigyen a repülőtérre, onnan pedig elvisznek Szatmárnémetibe. Az éjjel több égett sérültet vittek be a kórházukba. Legyek a helyi orvosok segítségére!

A repülőtéren meleg kabátot adtak rám és egy sisakot, majd beültettek egy régi, nyitott, kétülékes katonai gép hátsó ülésébe. Aztán repültünk. Az ülésen mély volt, onnan nem tudtam a tájat nézegetni, de nem is igen volt hozzá kedvem. Érzésem szerint már közel lehettünk a célunk-

hoz, amikor azt láttam, hogy előttem a pilóta feláll, teljes magasságában kiegyenesedik, majd előrenéz, és végül visszaül. Mit nézhetett? – töprengtem. Talán egy templomtorony magasságát kellett megbecsülnie?

Leszállás után betuszkoltak a rám váró gépkocsiba, és már vittek is a kórházba. Nem volt időm megkérdezni a pilótától, hogy mi történt.

Ottlétem harmadik estélyén együtt vacsoráztam a pilótával. Megkérdeztem, miért állt fel a gépen? Másképp nem tudta megítélni a leszállási helyzetet?

Én egyáltalán nem álltam fel a gépben, hanem a gép majdnem kiesett alólam! Én, mint öreg pilóta nem szoktam magamat bekötni az ülésbe, így aztán egy váratlan szélzsákba a gép nagyot zuhant. Nem voltam erre felkészülve és majdnem kiestem a gépből. Az utolsó pillanatban tudtam csak a kormányban megkapaszkodni és visszahúzni magam az ülésbe.

Tudod – fejezte be elbeszélését Marcel – a pilóta iránti teljes tisztelem mellett hazafelé vonattal utaztam!"

HARRY MENNIG

Nevét hamar megismertem, mert az első könyvek egyike, amelyet pályám elején beszereztem, az ő 1945-ben megjelent könyve volt, amely hengerlebeny felhasználásával a gégesipolyok zárásával foglalkozott. Mivel ebben az időben a teljes bőr pótlására úgyszólván csak a hengerlebenyt használták, ezért minden ilyen irányú közlés rendkívül fontos volt számunkra.

Annyit tudtam Mennigről, hogy a jénai egyetem fül-orr-gégészetén dolgozik. Ezután megjelent 1956-ban egy újabb, plasztikai sebészeti témájú közleménye, amelynek fejléce szerint már Berlinben van, a Charité kórházban vezet egy arc- és nyaksebészeti osztályt. Kértem tőle egy különlenyomatot és ebben gratuláltam neki könyvéhez. Így indult meg levelezésünk, amelynek hatására nemsokára elfogadta meghívásomat.

Magas, de zömök, széles vállú, erőteljes férfit ismertem meg benne, akinek természetét a jó humor jellemezte a legjobban. De feltárta egy másik tulajdonságát is: kötekedőnek jellemezte magát saját elbeszéléseiben. Sokat mesélt például a Charité egy másik orvosával vívott háborújáról:

Az illető bolgár származású volt és a kórház sebészeti osztályának vezetője. Véget nem érő szócsatákban és üzenetekben állandóan vitatták például a másik szakmai illetékességét a különböző testtájak sebészeti beavatkozásaiban.

Beszélgetéseink eleinte szigorúan szakmai jellegűek voltak, míg ki nem derült, hogy van egy azonos hobbink: a

bélyeggyűjtés. A különbség csak annyi, hogy míg ő lovakat ábrázoló bélyegeket gyűjtött, addig én vadászati témájúakat. Ettől kezdve kerestük a lehetőséget, hogy egymás hobbiját kiszolgáljuk.

Otthonában tett első látogatásom alkalmával megdöbbenem gyűjtőszervevénye „német” alaposágán. Bélyegeit különböző szempontok szerinti rendszerben gyűjtötte és tárolta számos albumában, különböző katalógusok felhasználásával.

A hatvanas évek közepén hívott meg először családi látogatásra. Berlin egyik elővárosában, Köpenick – a „kapitányáról” híres – városka mellett lakott. Gyönyörű tóláncolat partján húzódtak ezek az elővárosok, élvezet volt autóval végigutazni mellettük. Ha jól emlékszem, Buchholz volt az ő községük neve. Emeletes, szép villában laktak feleségével, Gizellával és akkor hatéves-forma lányukkal, Christiane-val.

Két év múlva tengeri nyaralásra invitált, családotól. A Keleti tenger partján, Warnemünde mellett bérelt nyaralóban laktunk. Fő szórakozásunk az volt, hogy nagyokat sétáltunk. A tenger szinte állandóan viharos és nagyon hideg volt. Borzongva néztük azt a néhány németet, aki képes volt a tengerben fürdeni. Egyszer magam is megpróbáltam belegyalogolni a tengerbe, de térden felül nem sikerült. A nyaralók gödröket ástak maguknak, hogy legalább némi védelmet kapjanak az erős szél ellen, s így napozni lehessen. A gödrök tulajdonjogát változatos módon igyekeztek biztosítani: ágakkal tűzködték körül, vagy köveket raktak a szélére. Volt, aki a nevét rakta ki kövekből, de akadt egy-két névtábla is.

Úgy érzem, el kell mesélnem egy történetet, amely nem Mennigről szól, hanem egy barátjáról és kollégájáról, aki nyaralásunk közben látogatott meg bennünket. Az illető

szájsebész volt a közeli egyetemi városban, Rostockban. Amikor kiderült, hogy barátja szenvedélyes vadász, kötelességemnek tartottam meghívni az illetőt Magyarországra, vadászni. Még ugyanazon év őszén el is jött, mert Debrecenben hivatalos volt egy Árkövy-kongresszusra. Levittem két napra Kisszékelybe, ahol úgy is több orvos volt tagja a társaságnak. Kissé gyanússá vált túlságosan elegáns felszerelésével, ezért próbára tettem. Délután cserkelni indultunk a terület egy meglehetősen távoli részére. Amikor besötétedett, azt mondtam neki: „Messze vagyunk a háztól, nincs értelme begyalogni és nagyon korán reggel visszajönni, márpedig itt van vadra a legjobb kilátásunk. Javaslom, aludjunk itt!” Szó és ellenvetés nélkül terítette le malaclopóját a földre és a fejét hátizsákjára fektetve már aludt is.

A következő évben ő hívott meg őzbakra a thüringiai erdőbe. Az odautazásnál a határon mulatságos helyzet alakult ki. Rendőrségi engedély birtokában magammal vittem egy kisgolyós, távcsöves őzlövő puskát. A német határőrök sokáig és gondosan vizsgálták a fegyvert, megszámozták a töltényeket, és közben többször megkérdezték, hogy át akarok-e menni Nyugat-Berlinbe is? Az ötödik kérdésnél meguntam a faggatást és megkérdeztem: ugyan mondják már meg, kit lőjek ott agyon, hogy a kedvükbe járjak?

Közös vadászatunknak érdekessége volt, hogy mielőtt elindultunk, be kellett mennie a rendőrségre s onnan elhozni a vadászfegyverét, mert ezt a német vadászok nem tarthatják otthon. Ha vadászni indultak, elhozták a rendőrségről, és a vadászat végeztével oda is vitték vissza. Ezt tudva magam is megijedtem, amikor az erdőben az egyik pihenőnél kiderült, hogy vendéglátóm elvesztette a puskáját. Nagy volt az izgalom, segítenem kellett végiggondolni, hogyan történt a dolog. Végül kiderült, hogy Wartburg kocsija vászontetejére tette az előző pihenőnél a puskát.

Nyilvánvaló volt, hogy úgy indultunk el, hogy a puska a tetőn maradt. Nosza, poroltunk is visszafelé azon az úton, amelyen jöttünk. Mit tesz Isten – vagy Hubertusz? –, meg is találtuk a kihalt erdei úton fekvő fegyvert.

Harryra visszatérve: a hatvanas évek közepén a jó fiú szerelmes lett. Elvette az eszét egy magdeburgi kolléganő. Kétségtelenül reprezentatív jelenség volt, szőke és magas, Wagner egyik operájába illő hölgy – és természetesen jóval fiatalabb. Harry teljesen belebolondult, otthagya családját, sőt bélyeggyűjteményét is, elköltözött és élt boldogan szerelmével. Én nem furcsállottam, hogy feleségét elhagyta, mert a hölgy nem volt szimpatikus: teljesen porosz jellegű, merev, formaságokhoz ragaszkodó, arisztokratikus allűrökkel rendelkező nő volt.

Úgy tűnt, Harry cortexe maga is furcsállotta a helyzetet, mert „magánhasználatra” megszűnt Harrynak lenni, különböző lovagkori neveket talált ki magának, de természetesen hősnőjének is adott a Walhallába illő neveket – nevezte például Frija-nak is. A nekem írott leveleiben is így írt magukról. Egyszer Pestre is elhozta a hölgyet – mégpedig szakmai ürüggyel, valamilyen kongresszus alkalmából –, hogy nekünk bemutathassa.

A hősköltemény négy vagy öt évig tartott, azután egyszerűen megszűnt. Részleteket még nekem sem mondott, csak annyit, hogy vége!

Aztán néhány évig magányosan tengődött egy kis kertes házban, valahol a tavak partján. Itt is meglátogattam egyszer, hogy megosszam vele robinsoni magányát. Tény, hogy jó háziasszonynak bizonyult.

Közben – szokás szerint – 65 éves korában nyugdíjazták. Megismerkedett egy korban hozzá illő asszonnal, elvette és együtt éltek haláláig.

A nyolcvanas évek elején váratlanul meglátogatott Harry leánya, Christiane. Amióta nem láttam, felnőtt, hosszú szőke hajú, csinos hölgy lett belőle. Barátjával jött Pestre, innen tovább utaznak a Balatonra. Elmondta, hogy elfogyott a pénzük, kért, hogy adnak neki kölcsönt. Természetesen adtam.

Sajnos az őszinte, derék kislány megírta apjának, hogy mi történt. Ezzel egy soha véget nem érő mentegetőzésre készítette Harryt, aki minden levelében kitért arra, hogy mennyire bántja őt az adósság, mert nincs lehetősége arra, hogy a határokon át megküldje nekem a pénzt.

Az utolsó levelében – amire majd később rátérek – boldogan tudatta velem, hogy ha majd találkozunk, végre rendezni tudja adósságát.

1987-ben arról tájékoztattott, hogy eltávolítottak a törzséről egy daganatot, amely melanomának bizonyult. Ezért gyötrelmes kiegészítő műtéteket is el kellett szenvednie, amelyeket gyógyszeres kúrákkal egészítettek ki. Levelében száraz tényként írta meg a történeteket, minden érzelmi felhang nélkül.

Nyolcvanadik születésnapja után, 1992-ben hosszú levelet kaptam tőle. Ebben megírta, hogy öröme öt év telt el műtétei óta, úgyhogy kezdi biztonságban érezni magát. Születésnapjára levelet kapott az egyetem dékánjától: „Ön volt az, aki egyetemünkön bevezette az új szakmát, a plasztikai sebészetet.” A dékán arról is értesítette, hogy Hinderertől, a Spanyolországban élő híres német plasztikai sebésztől úgy értesült, hogy a következő évben Berlinben lesz nemzetközi kongresszus, és annak a reményének adott kifejezést, hogy ott majd találkoznak. Abban is reménykedik, hogy magam is részt veszek a kongresszuson, és akkor találkozni tudunk, mert ő autót már régen nem vezet, így nem képes Pestre jönni. Levelében arra is kitért, hogy meghívót kapott a Dieffenbach emlékére rendezendő ün-

nepségre, de nem ment el, mert az ünnepséget rendező professzor, Gabka mindig is „szúrta a szemét”, nem hajlandó találkozni vele.

1993. február 20-i keltezéssel ismét levelet kaptam tőle. Ebben panaszkodott, hogy nem küldtek neki részletes programot a júniusi kongresszusra, de hát „az embert nagyon könnyen elfelejtik!”

Ugyanebben a levelében kért, hogy feltétlenül menjek el én is, mert ő rövidesen meghal, és el akar még tőlem búcsúzni. Kérte, hogy lehetőleg a feleségem is jöjjön velem, mert utoljára még őt is látni akarja. Felajánlotta kétszobás, összkomfortos berlini lakását azzal, hogy értesítsem, mikor érkezem Berlinbe és hova, mert elküldi feleségét a lakás kulcsával, aki oda is kalauzol bennünket. Harmincéves barátságunk emlékére kér, teljesítsem kérését!

A kérés teljesítése alól nem menthettem ki magam, bár már 1987-ben elhatároztam, hogy többé nem utazom sehová, mert az utazás egyre kevesebb örömömre szolgál, viszont nagyon elfáradok.

Elmentem. A felesége jött ki az állomásra és elvitt a lakásukra, ahol Harry már várt. Estig beszélgettünk!

A kongresszusról való hazatérésem után körülbelül két hónappal Harry felhívott. Fátyolos, elcsukló hangon annyit mondott, végső istenhozzádot akar nekem mondani, mert nemsokára meghal. Két nap múlva felesége telefonált és közölte, hogy Harry az előző este elhunyt.

WOLFGANG BETHMANN

A Német Demokratikus Köztársaságban ő volt a plasztikai sebészet meghatározó személyisége, annak ellenére, hogy szájszész volt. Akkoriban az NDK-ban a plasztikai sebészeti tevékenység fő témája a nyúlajk- és a farkastorok volt. Ezen a területen kétségtelenül első helyen álltak Európában, mert szervezeten, mondhatni kormány szintű adminisztrációval rendezték az egészségügynek ezt a területét. A hasadékkal született csecsemők bejelentése kötelező volt és ez a katon végigkísérte életüket egészen a felnőtt korig. A gyógyításukhoz szükséges minden orvosi szakma képviselője (sebész, fül-orr-gégész, logopédus, pszichológus, protetikus stb.) jelen volt azokban az intézetekben, ahol ezzel a témával foglalkoztak, természetesen a megfelelő felszereléssel. Szorosan megszervezték az utókezelést és az ellenőrzést is. Tehát a születéstől a felnőtt korig nyilvántartották és kezelték a betegek ezen csoportját.

Szinte természetesnek tekinthető, hogy a fejen lévő plasztikai sebészeti beavatkozást igénylő minden más elváltozást is a szájszések operáltak-kezelték. A testen és a végtagokon lévő ilyen elváltozások az általános sebészet, az ortopédia és a traumatológia működési területéhez tartozott.

Bethmann prof., dr., dr. med., habil., egészségügyi főtanácsos a lipcsei Karl Marx Egyetem szájszészeti és arc-, állcsontsebészeti klinikájának és poliklinikájának az igazgatója volt. Ezenfelül főorvos-igazgatója volt a thallwithzi

intézetnek, a Szájsebészeti Tudományos Társaság elnöke és az orvosi könyvkiadás kormánybiztosa. Ezen sok funkciója miatt Nyugaton nem volt „persona grata”, mert azt tartották róla, hogy pártkapcsolatai juttatták ezen sokféle vezető beosztásba. Sok címe-rangja dacára szerény volt és szinte szertartásosan udvarias.

Bethmann-nal 1962-ben ismerkedtem meg, amikor Debrecenbe jött az Árkövy-vándorgyűlésre és utána felkérésre előadást tartott Miskolcon és Budapesten. Bethmann révén még az addiginál is többet szerepeltem az NDK-ban. Meghívtak minden szakmai összejövetelre, úgyhogy jelen voltam Drezda, Leipzig, Erfurt, Weimar és más városokban rendezett konferenciákon és kongresszusokon. Három egyetem rendszeresen meghívott vendégprofesszori előadások tartására. Érdekes, hogy Berlinbe nem hívtak soha, pedig Mennig barátom ott dolgozott. Alapító taggá választottak az újonnan alakult „Plasztikai és helyreállító arc- és állcsontsebészeti Társaságba” is.

Legtöbbet Lipcsében jártam, mert – mint kiderült – ott évente legalább kétszer film-ügyben kellett dolgoznom. Az első ottlétem alkalmából megtekintettem Bethmann klinikáját, megismerkedtem munkatársaival, de műtét megtekintésére soha nem hívtak meg. Kétszer jártam Thallwitzban is, amely a nyúlajk-farkastorok kezelésének „Mekkája” volt.

Thallwitz egy Lipcsétől körülbelül 50 kilométernyire lévő kétemeletes kastély volt. Hatalmas park szélén állott a kastély, amelyben a nyúlajak és a farkastorok kezeléséhez szükséges valamennyi szakma orvosa és egészségügyi személyzete jelen volt, a megfelelő felszereléssel. Rendeztek ott egyszer a hasadék-problémakörben „hazai” jellegű konferenciát is – amelyen tehát külföldiek nem vettek részt –, és azon felszólalt a „nagy öreg”, a nyugdíjas Rosenthal professzor is. Szakmai jelentősége miatt Wolfgang

Rosenthal méltán megérdemel egy rövid megemlékezést, amelyet egykori tanítványa, Joachim Gabka, jelenleg Berlinben élő professzor visszaemlékezéséből merítettem.

1984. szeptember 8-án született Berlin Friedrichshagenben. Apja iskolaigazgató volt. Zenekedvelő és -értő családból származott. A lipcsei Szt. Thomas kórus iskolájába járt, amelyet Johann Sebastian Bach alapított. Az iskola elvégzése után jogot tanult, de egy afrikai látogatása során látott baleset az orvosi hivatás felé irányította. 1910-ben iratkozott be a lipcsei orvosi egyetemre. Payr volt az egyik tanára. Orvosként kezdetleges röntgenkészülékkel dolgozott, ezért elvesztette néhány ujjpercét. 1914-ben a lipcsei poliklinika sebészévé nevezték ki, ekkor kezdett helyreállító sebészettel foglalkozni. Majd a hasadékos betegek kezdtek érdekelni. 1924-ben találta fel a róla elnevezett lebeny-nyel végzett beszédjavító eljárást. 1932-től a hamburgi egyetem maxillofacialis tanszékét vette át. Félzsídó lévén 1937-ben eltiltották egyetemi előadások megtartásától. Hamburgban megalapította a „*Zentralblatt für Zahn- und Kieferheilkunde*” című, ma is meglévő folyóiratot. 1938-ban a Német Sebésztársaság ülésén Veau, Axhausen, Sauerbruch és Rosenthal elérték, hogy a hasadékosokat mentesítsék a Nürnbergi Törvény hatályától, amely a fejlődési rendellenességekben szenvedők sterilizálását írta elő. 1943. szeptember 9-én megkapta XXIV. Henrik von Preuss hercegtől a thallwitzi vadászkastélyt, amelyet átalakítottak klinikává. 1949-ben a kastélyt átvette a Szász Társadalombiztosítási Intézet, Wolfgang Rosenthal Klinika néven, 70 ágygal, amelyből 36 gyermekágy volt. Modern műtőt rendeztek be.

Rosenthalnak több egyetem kínált fel tanszéket, csak a berlini Charité tanári címét fogadta el 1951-ben Axhausen javaslatára. Erről a tanszékről ment 1958-ban nyugdíjba,

74 éves korában, de Thallwitzot 78 éves koráig vezette. 1971. június 10-én halt meg, 87 éves korában. A „fal” miatt számos tanítványa elszakadt tőle.

A Thallwitzban 1969-ben rendezett kongresszuson maga Rosenthal is részt vett. Én meghatottan néztem a farkastorok műtéti korrigálásának ezt a történelmi alakját. Az ebédszünet előtt hozzászólásra jelentkezett. Hosszan beszélt és eközben bennem összetorlódtak a gondolatok.

Hatóságilag kellene valahogy megakadályozni, hogy a szakma ilyen óriása, mint Rosenthal, a sclerosis előrehaladott fokán nyilvános beszéddel rombolja le a saját mellszobrát. Egyben fogadalmat tettem, hogy ha megérem a hetvenet, úgy megyek nyugdíjba, hogy többé ki sem nyitom a számat nyilvánosság előtt, mert nyilván nem lesz senki még volt tanítványaim és barátaim körében sem, aki megmondja: „Öreg, jobb, ha befogod a szádat, mert már csörög az agyadban a mész!”

De térjünk vissza Bethmannhoz, aki nagy segítséget nyújtott oktató- és továbbképző munkánkhoz. Jól felszerelt, komoly film- és fotólaboratóriuma volt. Ennek vezetőjét, Manfred Körner doktort minden évben elküldte hozzám egy asszisztensnővel és teljes felszereléssel, nyersanyaggal ellátva a filmezéshez. Körner barátunk nagy Don Juan lehetett, mert minden évben másik asszisztensnővel jött, és azt, akivel utoljára itt volt, hazatérése után feleségül is vette.

A filmes team egy hónapig filmezte műtéteimet. Minden alkalomra összeválogattam az előtte lévő év folyamán azokat a betegeket, akiknek műtéte tudományos vagy oktatási szempontból érdekes volt, és előjegyeztem őket a legközelebbi filmforgatás idejére, megbeszélve természetesen velük, hogy miről van szó és kértem beleegyezésüket. Az elkészített filmeket a team hazavitte, ott előhívták, majd

kiutaztam, és együtt vágtuk a filmet a tematikának megfelelő összeállításban. Ezt összedolgozták, majd szöveget kellett adnom hozzá. A német szöveget egy erre a célra alkalmazott, szép beszédű német olvasta rá a filmre, a magyar kópiára pedig magam mondtam rá a szöveget.

Az idők során, ily módon elkészült tizenkét egyórás, és több mint tíz félórás film. Ezeket Bethmann-nal együtt felhasználtuk az oktatás-továbbképzésben, de voltak olyanok, amelyeket kongresszusokon is vetíteni lehetett a téma érdekessége és újdonsága miatt. Magam is több külföldi kongresszusra vittem filmeket és például filmrészleteket vetítettem a Balassa-émlékelőadásomon is (1976. május 6-án).

Ahányszor Lipcsében voltam, Bethmann klinikájának vendégszobájában laktam, így őt tekintem házigazdámnak, noha tudom, hogy ez nem az ő „zsebére” ment.

Magyarországi tartózkodásai alkalmával természetesen mindig nálunk szállt meg. Egyszer egy Pécsre rendezendő kongresszusra érkezett. Némi zavar támadt az elhelyezésével, mert előtte két nappal már befészkelte magát hozzánk egy Asztrahánból jött orosz ortopédus, aki ugyanerre a kongresszusra jött, de velem külön megbeszélőnivalója volt, mert őt bízták meg az orosz kiadásra váró könyvem lektorálásával. Ő N. P. Demicsev, a „Bőrpótlás Atlasz” orosz kiadásának lektora volt.

Más megoldás nem lévén kénytelenek voltunk egy szobában elhelyezni őket, ami ellen nem volt kifogásuk. De ez azt jelentette, hogy nekem kellett vállalnom a tolmács szerepét, különösen akkor, ha esténként a feleségem is részt vett a társalgásban.

(Demicsev hazatérése után az orosz nyelvű „Traumatológia és ortopédia” című folyóiratban három számban számolt be nálunk tett látogatásáról, és a pécsi kongresszusról.)

1966-ban javaslatomra közös könyvet kezdtünk írni

Bethmannal. Ez nem volt könnyű feladat, ennyire távol egymástól és a határ két oldalán. A témát felosztottuk, mindegyikünk megírta a magáét, ezt elküldte a másiknak és személyesen beszéltük meg a változtatnivalókat. A rajzokat egy nagyon tehetséges rajzoló, Ilse Nitzsche készítette el a mi vázlataink alapján. Ez a hölgy egy hónapig élt nálunk és naponta több órát tanakodtunk a rajzok elkészültéig, ami nem volt kis munka, mert a könyvben 333 ábra jelent meg, de ez nem kevesebb, mint 1338 részletrajzból tevődött össze. A könyv 1968-ban jelent meg Jénában, a Gustav Fischer Kiadónál, „*Operationsmethoden der plastischen Chirurgie*” címmel. Nagyalakú, reprezentatív munka volt, kifogástalan nyomdatechnikával előállítva.

A németországi futkosásaimnak sok humoros részlete is volt. Lássunk ezek közül néhányat.

1980-ban többnapos lipcsei kongresszusra kaptam meghívást. Elnökölnöm is kellett és a második napon nyitó előadást tartani. Kivételesen feleségem is hajlandó volt velem jönni. Ennek tiszteletére hosszabb „lődörgésre” szántuk el magunkat a kongresszus előtt. Azzal kezdődött, hogy Drezdába érkezvén először elmentünk abba az ötcsillagos szállodába, ahol szobát foglaltattam. Nagyon meglepett, hogy amikor a szobát elfoglaltuk, az ágyneműt koszosnak találtuk. A szürke, pecsétetes paplant felhajtva vérfoltos lepedő tárult szemünk elé...

Lerohantam a portára és dühösen közöltem, hogy piszkos az ágynemű.

– Az lehetetlen – mondta a recepció –, mert ez a szálloda a Kommunista Ifjúsági Szervezet védnöksége alatt áll.

– Akkor hívják ki őket, hogy mossák ki az ágyneműt! De akárhogy csinálják is, ha városnézés után megjövünk, az ágynemű friss és tiszta legyen, mert különben botrányt csinálók! – fejeztem be a beszélgetést.

Aznap Drezda nevezetességeit: a Zwingert, a képtárat és templomokat tekintettünk meg. Amikor hazaértünk, az ágynemű kifogástalan volt.

Másnapra Moritzburgba készültünk, a Drezdától húszegynéhány kilométerre lévő híres vadászati múzeum megtekintésére, amely egykor Moricz szász választófejedelem vadászkastélya volt.

Nyolc óra körül mentünk le reggelizni. Az étterem ajtaját nagy fémhirdetőtábla zárta el: „Ha igénybe akarja venni az éttermet, várja meg a főpincért!”. A táblát egy mozdulattal félreállítva behatoltunk a teljesen üres étterembe. Néhány lépés után utunkat állta egy pincér kinézetű, magas, borotvált képű alak, és gúnyosan hangsúlyozott udvariassággal kérdezte:

– Mit óhajtának?

– Teniszezni szeretnénk – válaszoltam kifogástalan jólneveltséggel –, legyen szíves, ajánljon egy jó pályát.

– Hogyan? – dadogott a főúr.

– Nézze, hülye kérdésre hülye válasz! Mégis, mit gondol, mit akarunk korán reggel egy étteremben, ha nem reggelizni?!

Moritzburgban egy teljes napot töltöttünk, annyi megcsodálnivaló volt a kastélyban. A legnagyobb meglepetést a hatalmas agancsok okozták, amelyek fából faragott, színes, barokkos díszítésű szarvasfejekon büszkélkedtek. Feleségem sokáig nézte őket, majd elkérte a fényképezőgépet és az egyiket több oldalról lefényképezte. Nem sejtettem, hogy ekkor ötlötte ki a következő évi, hatvanadik születésnapom nagy ajándékát. Hazaérve keresett egy fafaragó művészt, és vele csináltatott a fényképek alapján egy hasonló fa-szarvasfejet, arra pedig ráhelyeztette az én előző évben lőtt, legnagyobb bikám agancsát. Azt adta születésnap ajándékkul.

A második reggelen baleset történt. Arra lettem figyelmes, hogy feleségem a fürdőszobából a nevemet kiáltja. Berohantam és ijesztő látvány fogadott. Éva bokáig vérben állt a tusolótálcában. Az történt, hogy a tükör alatti polcra leesett egy pohár, a tálca szélén széttört és az egyik nagy szilánk belefűrődött a lábába, a jobb öregujja tövére. Ömlött a vér a lábából. Egyedül nem mert megmozdulni, mert a tálca teli volt törött üvegdarabokkal. Nem volt könnyű kiszabadítani szorult helyzetéből, elállítani a vérzést és bekötözni a tátongó sebet, amelynek alján az ín látszott.

A nap folyamán többször megkérdeztem: fáj-e a seb. A válasz mindig az volt: „Nem fáj, csak ha lépek!” Így csinálta végig a hátralévő négy napot.

A kongresszus első napján elnököltem. Ezalatt két „magán szereplésem” volt. Először egy német előadót kellett helyreigazítanom, aki az ismertetett műtési eljárás prioritását egy amerikai szerzőnek adta. Ezt korrigálnom kellett, mert az eljárást vagy tíz évvel előbb egy német szerző már leírta. Egyben felhívtam az előadó figyelmét, hogy a hazai szerzők ismerete mindenkinek kötelező.

A délelőtt folyamán előadást tartott egy magyar kolléga, egyébként jó barátom és – úgy mond – tanítványom. Erős debreceni dialektussal, de érthetően olvasta fel szövegét. Baj akkor támadt, amikor kérdéseket intéztek hozzá. Kénytelen voltam bejelenteni, hogy anyagát jól ismerem, tehát engedjék meg nekem, hogy helyette én válaszoljak a kérdésekre. A jófiú nem vette rossz néven közbelépésemet.

„Afférom” egy másik – weimari – utazás során is volt, ahol is a konferencia színhelyéül a „tanítók háza” szolgált, amelynek nagy előadóterme mellett önkiszolgáló étkező vagy büfé működött. Délben odamentünk Bethmann-nal ebédelni. Végigácsorogtunk tálcánkkal a „kiszolgáló” soron, majd a pénztárhoz járultunk. Nekem – eléggé udvariatlanul – végig a számban füstölgött a cigaretta, mert egész

délelőtt nem tudtam rágyújtani. A pénztársnő keményen rendreutasított:

– Itt tilos dohányozni! Nem látja, ki is van írva!

Bethmann előrehajolt és udvarias mosollyal szólt:

– A professzor úr magyar vendégünk. Németül csak írni tud, olvasni nem!

Reinhardtsbrunnban, romantikus, hatalmas park közepén álló kastélyban is részt vettem egy konferencián. A kastély előtt nagyobbacska tó jegén megcsillant a téli napfény. Sajnáltam, hogy nem olyankor jöttünk ide, amikor a tóban horgászni is lehetett volna, mert feltételeztem, hogy piszt-rángok élnek benne. Itt furcsa, de igen jellemző esemény történt velem.

A konferencia szenzációját az jelentette, hogy több külföldi vendég között megjelent a nagyhírű, „nyugatnémet”, hamburgi Schuchardt professzor. Többen felfigyeltek rá, hogy mi Schuchardttal tegeződünk. Ennek az lett a következménye, hogy a bankett végén egymás után több „keleti” professzor is hozzám lépett és meghívott egy pohár pezsgőre a bárba. Koccintás után eléggé körülményesen javasolták „az idősebb jogán” a tegeződést. Szinte csikorogtak szájukban a szokatlan szavak, hiszen ők maguk között akkor sem tegeződnek, ha évtizedekig élnek-dolgoznak együtt ugyanabban az épületben.

Bethmann a nyolcvanas évek közepe táján építkezésbe fogott, Lipschtől nem túlságosan messze házat építtetett. Attól kezdve a fő téma az építkezés lett: részletesen leírta az erdőt, amelynek szélén épül a ház. Még tőlem is kért egy szarvasagancsot a külső homlokzatra.

Nagy reményekkel tervezett otthonát sajnos nem sikerült élveznie: fiatalon, még nyugdíjazása előtt váratlanul meghalt.

EDUARD SCHMID

A stuttgarti plasztikai sebészeti klinika professzora volt. Több közleménye jelent meg, többségük valamilyen saját eljárás leírását tartalmazta. Szorgalmasan kértem tőle különlenyomatokat, ennek kapcsán aztán levelezésbe kezdtünk. Egy szép napon jött tőle egy levél, amelyben meghívott, hogy töltsék nála néhány hetet és tanulmányozzam klinikája működését. Szállásról és ellátásomról gondoskodik.

1965. Június 15-én átszállással repültem Stuttgartba, mert közvetlen járat Budapestről oda nem volt. Ő maga várt a repülőtéren és vitt a lakására, ahol a továbbiakban laktam. Egy Stuttgart fölé magasodó hegy vagy inkább domb tetején volt az otthona, L-alakú, hosszú, lapos földszintes épület, amely egy téglalap alakú, elég nagy területet határolt hosszabbik szárával az utca felé. Nagy kert tartozott hozzá, amelyben virágok és apróbb bokrok nőttek. Az épület kert felőli oldala teraszszerűen volt kiképezve. Esténként néha itt üldögéltünk hármásban a feleségével, és jófajta borokat kóstoltgattunk. Eduard nagyon büszke volt borászati szakértelmére.

A felesége, Ilse magas, karcsú, szimpatikus hölgy volt, nagyon művelt asszony, akivel élvezet volt csevegni. Olyan hír keringett róla, hogy rokonságban van valahogyan az angol királyi családdal. Az első vasárnap elvitt kocsijával – egy 600-as Mercedesszel – „csavarogni”. Mutogatta a vidéket, majd Baden-Badenbe érkeztünk, ahol gyalogsétát is tettünk és kedves kis vendéglőben ebédel-

tünk. Hazafelé bejelentette, hogy bemutatja, milyen érzés az autósztrádán 200 kilométeres sebességgel utazni. Furcsa érzés volt, de nem kellemes.

Eduard az első pillanattól tegezett, ami meglepett, mert a németeknél nem voltam ehhez szokva. Közelebbi ismerőseimnél is olykor néhány évig tartott, mire tegeződni kezdtünk, de a tegeződést mindig ünnepélyes szertartás előzte meg. Eduard közölte, hogy ők nem szászok, nem is poroszok, hanem svábok, ennek következtében nyitottabbak, mint az előbb felsoroltak. Idővel arra is felhatalmaztak, hogy a feleséggel is tegeződjem.

Napirendem Stuttgartban a házigazda életrendjéhez alkalmazkodott. Reggel egy időben keltünk, reggeliztünk, majd elvitt a munkahelyére. Klinikája egy apácarend kórházában, a Marien-Hospitalban volt, külön épületben. 80 ágyuk volt, Schmid munkatársai a következők voltak: egy helyettes, Hans Reichert, egyetemi magántanár, Widmeyer nevű klinikai főorvos, három tanársegéd és négy beosztott orvos. Állandóan voltak rezidensei, szakorvosjelöltek és látogatók a világ minden tájáról.

Két műtőben operáltak. Én minden műtétet végignézttem – ha kellett, ide-oda futkostam a két műtő között. Több olyan műtétet láttam otlétem alatt, amelynek leírása Schmid nevéhez fűződött, ezeket ismerősként könyveltem el. Legsajátosabb a varrásmódjuk volt, amelyhez hasonlót eddig soha nem láttam. Az egyeztetett két bőrszél csipeszszel összefogták, majd egy injekciós tűt szúrtak át az egyik oldalról. A tű lumenébe a hegye felől egy vékony drótot vezettek be, ezt a másik oldalon kihúzták, vele együtt az injekciós tűt is. A drótfonalat megcsomózták. Elég lassú varrásmód volt ez, de az általam látott gyógyulás és a később jelentkező eredmény meggyőző volt: nem maradt a fonálnak nyoma a sebszálon.

Briliáns volt, mint operatőr, de nem gyorsaságával tűnt

ki, hanem precizitásával. Ottlétem alatt semmilyen szövődményt – gyulladást, sebszétválást, vérömlenyt – nem tapasztaltam.

A vallásosság jeleként keresztet függték a kórtermekben és ottlétem alatt egyszer valamilyen katolikus ünnepnapon körmenetet rendeztek a kápolnából kiindulva, a kórház udvarán, amelyen minden kórházi alkalmazottnak részt kellett vennie – az éppen ügyeletet tartók kivételével.

Eduardról tudott volt, hogy nagyon jószívű. Ezt úgy is emlegették, hogy felelőtlenül szórja a pénzét, amit magam is tapasztaltam. Először akkor, amikor magával vitt Pozsonyba, ahová konzíliumba hívták. Természetesen ott kellett töltenünk az éjszakát a klinikán. Amikor reggel az előadóterem felé mentünk, a házi telefonközpont előtt Eduard megállt és miközben a pénztárcájában kotorászott, azt mondta: „Te, várj egy percet. Be kell ide ugranom, mert tegnap innen felhívtam a feleségemet és akkor az a kedves asszony, aki itt dolgozik, panaszkodott, hogy nem tud a gyerekének téli kabátot venni, hát adok neki egy kis pénzt!”

Másodszor magamon tapasztaltam nagyvonalú „pénzszórását”. Néhány hónapja voltam otthon a nála tett látogatás után, amikor egy NSU kocsit küldött nekem, kedves levél kíséretében. Amikor felhívtam, hogy megköszönjem, csak annyit mondott: „Megsajnálalak, hogy csak keleti kocsit tudsz venni magadnak. Semmiség, ne is törődj vele.”

A továbbiakban gyakran írtam neki, beszámolva munkám és sorsom alakulásáról, néha ő is válaszolt, de személyes találkozásra nem került sor, mert ő amúgy sem szeretett kongresszusokra utazgatni. Aztán hallottam, hogy nyugdíjba ment és olyan hírek is jöttek, hogy korosodásával paranoid tünetek jelentkeztek nála: üldözési mániára utaló jelenségek léptek fel, volt munkatársait különböző

vádakkal illette. Aztán már csak karácsonyi üdvözlő lapokat cseréltünk, kapcsolatunk formálissá vált.

1987 őszén váratlanul Hamburgban találkoztunk. A híres hamburgi arc- és szájszészeti klinika vezetője, Pfeifer professzor hívott meg a nyugdíjazása alkalmából rendezett nagy, nemzetközi tudományos ülésre. Kicsit furcsállottam, hogy az intézetnek már második vezetőjét búcsúztatom, hiszen az előző főnökkel, Schuchardt professzorral is jóban voltam. Schuchardt első könyvét, amely 1944-ben jelent meg és a hengerlebeny alkalmazását tárgyalta a fejen lévő bőrhíányok pótlásában, még Koreába is magammal vittem, annyira hasznos mű volt. De személyesen is ismertem, még azt is tudtam róla, hogy hegyi kristályokat gyűjt, amivel megkönnyítette találkozásaink alkalmával az apró ajándék kiválasztását.

Nyugdíjazása után Pesten találkoztam Schuchardt-tal, mert eljött egy nagy fül-orr-gégészeti nemzetközi kongresszusra. Akkori találkozásunk megdöbbentett, mert az Alzheimer kór kétségtelen tüneteit észleltem nála és szinte kétségbe ejtő érzés volt, hogy ez a betegség még olyan ragyogó elmét is megtámad, mint amilyen az övé volt.

Schuchardtról szólva el kell még mesélnem első találkozásunk történetét. Torinóban ismertem meg 1961-ben, az olasz plasztikai sebészeti társaság kongresszusán. Az első napon egymás mellé ültünk. Az olaszok „nagyja”, Sanvenero-Rosselli professzor elnökölt az ülésen. A második előadót – egy olasz kollégát – erélyes kopogtatással megállította előadásában és közölte, hogy már két perccel túllépte a kiszabott időt. Erre az olasz hevesen gesztikulálva, emelt hangon visszaszólt, hogy miért nem az előtte szólót intette le, aki még hosszabban beszélt, mint ő. Schuchardt izgatottan megragadta a karomat és a fülemhez hajolva súgta: „Mondja, verekedni is fognak?”.

A hamburgi kongresszusra visszatérve elmondom, hogy sok európai híresség jelent meg. A kezdet előtt és a szünetekben majdnem megfájdult a kezem az üdvözlésektől.

Találkoztam Reicherttel, akinek melegen gratuláltam, hogy ő vette át Eduard Schmid helyét Stuttgartban a klinikán. Reichertet nagyon kedveltem, mert kedves, kellemes embernek ismertem meg ottlétem idején, akivel műveltsége és okossága miatt élvezet volt beszélgetni. Sajnos azóta nem találkoztam vele, ezért örültem meg mostani együttlétünknek. Panaszkodott is, hogy Schmid, akivel nagyon jóban voltak nyugdíjazása előtt, most mindenfelé szidja őt, azzal vádolja, hogy ő fúrta ki állásából, ahol magas kora ellenére és tudományos érdemeire való tekintettel még sokáig dolgozhatott volna. Még azzal is vádolja, hogy kitiltotta a klinikáról, és nem engedi, hogy dokumentációs anyagát kivigye a klinikáról, amire közléseihez szüksége lenne. Nem tudtam mást mondani, mint azt, hogy szklerózis furcsa dolgokra készíti az embereket.

A délutáni kávészünetben mellém telepedett Pfeifer professzor és azt mondta: „Zoltán kolléga, én nem azért hívtam meg magát, hogy minden előadást végigüljön, hanem azért, mert tudom, hogy még nem volt Hamburgban. Tehát ne a teremben üldögéljen, hanem mászkáljon a városban. Nézze meg a kikötőt, hajókázzon, sétáljon a belvárosban és gyűjtsön szép emlékeket Hamburgról.” A továbbiakban bölcs tanácsa szerint pergettem hamburgi napjaimat.

A záró bankett egy jókora hajón zajlott, szép kirándulás közben. Összefutottam a gomolygó tömegben Eduard Schmiddel is, aki hívott, hogy ülünk egymás mellé a vacsoránál. Ahogy letelepedtünk, azonnal szidni kezdte Reichertet, részletesen felsorolva annak áruló intrikáit. Roppanat kellemetlen volt, mert a másik asztalnál – velem szemben – ott ült Reichert, volt főnöke minden szavát

hallotta és arcjátékkal kommentálta Eduard vádjait. Szemöldökét felhúzva azt jelezte: „ugye megmondtam?”.

A történethez tartozik, hogy Reichert a nyolcvanas évek végén váratlanul meglátogatott lakásomon. Elmondta, hogy váratlanul jött lehetőséget használt fel az utazásra: a német légitársaság a világháborús repülők részére egynapos, olcsó utazást szervezett Európa néhány fővárosának megtekintésére. Miután ő a háború alatt a Luftwaffe orvosa volt, ezt az alkalmat használta fel arra, hogy meglátogasson. Ajándékkul hozott magával néhány kinagyított fényképfelvételt, közöttük az saját portréját is.

Látogatása után alig két hónappal értesültem, hogy – volt főnökét fél évvel követve – váratlanul elhunyt.

HUGO L. OBWEGESER

Világhíres ember volt, a szájszészet első helyen nyilván tartott képviselője. A szakmát szülőhazájában, Ausztriában tanulta, de meghívásra Zürichben alapította meg a szakma első, önálló svájci klinikáját s azt vezette nyugdíjazásáig. Közben megtanította az amerikaiakat is operálni. Vagy tizenöt éven át minden esztendőben átrándult az Egyesült Államokba és ott egy hétig oktatott 150-200 embert – egymaga! Előadásokat tartott, filmeket vetített, bemutató műtéteteket végzett. Könnyű elképzelni mindezek alapján, hogy milyen tekintélye volt.

Londonban ismerkedtünk meg 1959-ben, a második plasztikai sebészeti világkongresszuson. Nagyon hamar összelekedtünk, amikor kiderült, hogy nem csak a szakmánk határos, de a hobbink is azonos, mert Hugo is szenvedélyes vadász volt. Az első találkozást több követte, különböző kongresszusok, egyetemi előadások, továbbképző tanfolyamok alkalmából. Ilyenkor jól kibeszélgettük magunkat, azaz nappal a tudománnyal foglalkoztunk, esténként meg „vadásztunk”. A többszöri találkozás, a szakma közös tisztelete, a természet szeretete a szimpátiát barátsággá mélyítette.

A hetvenes évek elején meghívott, tartsak klinikáján úgynevezett „vendégprofesszori” előadást. Úgy látszik, alapos reklám előzte meg az előadást, mert a nem kis terem zsúfolásig megtelt. A szokástól eltérően megengedték, hogy a hallgatók kérdéseket is tegyenek fel, úgyhogy több mint egy óra hosszat záporoztak a kérdések.

Házában vendégtelt meg. Zürichből körülbelül 25 kilométerre volt egy szép, nagy, hatalmas kert övezte háza. A kert kifelé lejtett és szinte észrevétlenül olvadt bele egy messze nyúló, zöldellő völgybe. A kert közepén úszómedence hívogatott meleg nyári napokon, és a partján üldögélve gyönyörű kilátás nyílt több kilométeres távolságig. A sokszobás villa dolgozószobájában néhány trófea a falon – főleg zergék és őzagancsok – jelezték a házigazda vadászszervenvedélyét.

Obwegeser beszélgetésébe gyakran szőtt tréfás szavakat és megjegyzéseket, de szavaiból kiderült az is, hogy a „hivatalos” életben, tehát szakmában, oktatásban nem ismer tréfát. Maga mesélte, hogy néhányszor megróttá hallgatóit is oda nem illő öltözetükért és olykor hangoskodó, alpári nyelvezetükért. Van is tekintélye a hallgatók körében és a klinika dolgozói között szintúgy!

Önérzete egyszer még az udvariasságán is kifogott. Egy fiatal magyar kollégának írtam egyszer egy ajánlólevelet, amelyben megkértem Obwegeser professzort, hogy fogadja az illetőt, akinek valami dolga volt Zürichben és megkért, tegyem lehetővé, hogy a híres professzorral beszélni tudjon.

Levelem megtette hatását, a professzor azonnal megjelölt egy időpontot, ahogy a kolléga felhívta telefonon és rám hivatkozva találkozót kért.

Obwegeser nagyon kedvesen fogadta klinikai dolgozószobájában a fiút, megkérdezte, mi érdekelné, majd hosszasan magyarázatra kezdett a klinikán bevezetett új műtéteikről, elméleti felfogásáról. Dokumentációs anyagából is elővett fotókat, diaposzítíveket és azokkal illusztrálta magyarázatát.

Igen ám, de ifjú kollégánk maga is fitogtatni akarta szaktudását, időnként ellenvetéseket tett, a professzor magyarázatát megszakította: „Igen kérem, de szerintem...”,

„Mi ezt nem így fogjuk fel...”, „Ne haragudjon, de én másként csinálnám!” Obwegeser eleinte jámboran vitakozott az ifjúval, majd egyre inkább irritálni kezdte az illető fontoskodása, „kiselőadásának” félbeszakítása, végül amikor elhangzott, hogy „...szerintem ezt nem így kellene csinálni!...”, akkor megunta a tudálékos ifjú kioktatását és rámondott: „Ne tanítson engem!”

Hazatérve ifjú kollégám felkeresett és azzal kezdte beszámolóját: „Nem hittem, hogy Obwegeser professzor ilyen goromba ember!”. Amikor rákérdeztem – becsületére váljon – őszintén reprodukálta a beszélgetést és azzal fejezte be, hogy "rám förmedt, hogy ne tanítsam őt, és kezét nyújtva az ajtóhoz kísért."

– Nem ő volt goromba, hanem Te voltál udvariatlan! Hogy gondoltad, hogy egy idős, világhírű emberrel szakmai vitát kezdesz, amikor ő a szűkös idejéből szakít annyit, hogy személyesen demonstrálja nézeteit, ismerteti módszereit, új eljárásait. Nem vitapartnernek ajánlottalak be, hanem látogatónak, mondhatnám „hallgatónak”, megköszönve előre, hogy fogad és szóba áll veled. Nagyon is udvariasan intett le, durvábban is kirúghatott volna, mert azt is megérdemelted. Gondold meg máskor, hogy kinek mit lehet mondani!

A nyolcvanas években többször is meghívtam hazai vadászterületeimre. Ennek során meggyőződtem abszolút jól felkészült vadászati ismereteiről, a vadászirodalom ismeretéről, etikus magatartásáról, fizikai edzettségéről, amelyet a svájci és osztrák Alpokban vadászgatva szerzett. Társaságunk vadászterületén, Kiszékelyben lőtt egy jó selejt gímbikát, a következő alkalommal pedig egy nagy, aranyérmes dámbikát. Kaptam is megjegyzéseket a társaság tagjaitól, de még az Országos Trófeabíráló Bizottságtól is: „Nagyon jó barátod lehet neked a professzor, ha átengedsz

neki egy olyan kapitális dámbikát, amilyent még te magad sem lőttél!”

1979 nyarán hosszú levelet kaptam Zürichből. Az Európai Szájsebészeti Társaság kért fel, hogy egyhetes, jubileumi kongresszusukon nyitó előadást tartsak, fennállásuk 25. éves évfordulóján. Rögtön felhívtam Hugót, hogy a részletekről tájékozódjam. Első mondata a következőképpen hangzott: „Olyan ruhát és cipőt hozz magaddal, ami alpesi vadászathoz kell, mert a kongresszus után átviszlek szülőházamba, Vorarlbergbe, kiskakas-vadászatra.”

A „kiskakas” szó megdobogtatta a szívemet. A kiskakas, hivatalos nevén Nyírfajd (*Tetrao tetrix Linn.*, vagy *Lyrurus tetrix tetrix S. W.*) a tyúkok (*Galliformes*) rendjébe, a fajdfélék (*Tetraonides*) családjába tartozó madár, amelyről a vadászok úgy beszélnek, hogy „olyan madár, amelynek minden tollán van szeme”, már régóta szerepelt a kívánságlistámon. Legnagyobb számban a skandináv országokban él, kisebb mennyiségben az Alpokban. Tavasszal, dürgéskor vadásszák.

De azért Hugo elmondta még azt is, hogy az egyhetes kongresszusra annyi az előadásra jelentkezők száma, hogy nyolc percben határozták meg az egyes előadások időtartamát. Nekem egy amerikai „adival”, a híres George Websterrel kell közös témáról beszélnem: az arc hegeinek korrigálásáról. Az amerikai ennek a kérdésnek ismert szakembere. Én már 1964-ben kértem tőle egyik közleményének különlenyomatát. Meglepetésemre mi ketten fejenként egy-egy órát kaptunk előadásaink céljára.

Kissé megszeppenve kezdtem levelezésben „Dick”-kel – amely megszólítás használatára ő szólított fel –, hogy megállapodjunk a téma felosztásáról. A kongresszus kezdetéig, amely 1980. Május 20-ára volt jelezve, legalább három levelet váltottunk és lényegében meg is állapodtunk, hogy ki miről fog beszélni. Zürichbe megérkezve

azonnal megkerestem, és szóban fejeztük be a megállapodást, amely szerint én a nagyobb, durvább hegek korrigálásáról beszélek, ő pedig a finomabb, kozmetikai hegplasztikákat tárgyalja. Ilyen témájú közlései nagyszámúak voltak.

Önbizalmamat nem nagyon növelte az a tény, hogy nem kevesebb, mint 24, zömmel egyórás televíziós filmet hozott magával előadáson kívüli bemutatásra. Ezzel az emberrel kell nekem együtt fellépnem!

Azután a mi két előadásunk felborította a kongresszus gondosan megtervezett programját, mert előadásaink után – amelyeken Obwegeser professzor elnökölt – annyi kérdés záporozott ránk, hogy dél is elmúlt, mire verejtékben úszva befejeztük a válaszadást. A délelőtti programot ezzel törölték is, illetőleg áthelyezték máskorra.

Amikor Obwegeser professzor elnöki zárszavával befejezte a délelőtti ülést, hozzánk fordult és mindkettőnknek melegen gratulált. Majd kifelé menet már csak hozzám beszélt.

– János, neked külön gratulálok a nagy sikerhez. Ez a rengeteg, főleg hozzád intézett kérdés nagy örömet okozott nekem, mert most már beolvashatok a vezetőségnek: „Ugye, indokolt volt a szovjet zónából Zoltán Jánost meghívni!” Meg kell neked mondanom, hogy elég kemény támadást kellett visszavernem a kongresszus előtti vezetőségi ülésen. Többen is kifogásolták, hogy miért hívtalak meg Téged, és ha már igen, miért kellett téged a híres öreg amerikaival párban kiállítani és főleg ilyen hosszú időt biztosítani előadásotoknak!” Nagy diadal lesz nekem a kongresszus kiértékelésekor a vezetőség szemébe mondanom: „Na ugye, igazam volt?!”

Az utolsó napon Obwegeser fogadást, „garden partyt” rendezett villája kertjében. Amikor az utolsó vendég is elköszönt, végigdőlt egy kerti székben és azt mondta: „Egy szót sem akarok hallani holnap reggelig. Most megpróbál-

juk kipihenni magunkat és holnap reggel a kocsiban folytatjuk a beszélgetést az elkövetkező napokról.”

Másnap bepakoltuk vadászholminkat és indultunk Vorarlberg felé, Hugo szülőhazájába. St. Gallenen áthajtva elméséltem neki őseink híres „Sankt Gallen-i kaland”-ját. Viszonzásul Hugo elmesélte buthani vadászatának történetét.

– Operáltam a bhutani királyt. Nagyon meg lehetett elégedve a műtéttel, mert a honoráriumon kívül meghívott vadászatra országába, mégpedig olyan határozottan, hogy azonnal kitűztük a vadászat időpontját is. Öcsém kísért el, aki pék Ausztriában és még szenvedélyesebb vadász, mint én.

Hosszú repülőút után bérelt autóval érkeztünk a buthan-indiai határra, ahonnan nagy kísérettel, terepjárókkal indultunk a királyi kastély felé. A királyról időközben megtudtam, hogy az első felvilágosult uralkodója ennek a keskeny, de magas országnak, amely a Himalája csúcsáig tart. Uralkodása első évében eltörölte a ragszolgaságot, megépítette az első utat és csekély számban már turistákat is beenged az országba.

Egy napba telt, mire a körülbelül 200 kilométeres szerpentin felértünk a 4000 méteres magasságban lévő királyi kastélyba. Kétnapos „szoktatás” után lóháton érkeztünk meg egy előre megépített sáttáborba. Másnap reggel alig tudtunk kilépni a sáttorból, mert éjjel másfél méteres hó esett. Vissza kellett lovagolnunk a kastélyhoz, majd egy másik helyre vittek, ahol nem volt olyan magas a hó. Itt olyan szerencsém volt, hogy egy este, egy reggel két „himalája”-medvét lőttem. Boldogságom elmondhatatlan volt. Útnak is indítottak hazafelé délben. Aggályos kérdésemre, hogy mi lesz a trófeáimmal, a királyi vadászmeister megnyugtatóan, hogy az ő feladata a bőrökkel való törődés és ő csak tudja, hogy mit kell tennie!

Másnap ebéd közben jelentették a királynak, hogy az „expedíció” visszaérkezett. A király – látva feszültségemet – elegánsan intett, hogy nyugodtan hagyjam ott az ebédet és siessek a trófeáimat megtekinteni. Amikor kiértem a zárt terasz márványpadlóján kiterített bőrökhöz, megrogygánt a lábam. A várt két pompás medvebőr helyett ott feküdt két darab egyformára vágott, téglalap alakú szőrdarab. Sarkon fordultam, berohantam a szobámba, levettem magam az ágyra és – sírtam. Közben az járt a fejemben, hogy inkább az udvari vadász mestert lőjem agyon, aki távozásomkor azzal biztatott, hogy ő csak tudja, hogyan kell bánni a trófeákkal, vagy lőjem föbe inkább saját magamat?

Egy idő után kopogtattak és egy halk szavú udvaronc közölte, hogy a király hívat. Egy olyan helyiségbe vezetett be, ahol még nem jártam: a természet medvebőrök borították. A király körbemutatott és megmagyarázta a fővadász tévedését: azt hitte a szerencsétlen, hogy nekem is falam tapétázásához kellene a medvebőrök, tehát úgy szabta ki őket, hogy a többihez lehessen illeszteni.

A bőrökre többé rá sem tudtam nézni. Öcsémnek ajándékoztam és házában be sem megyek abba a szobába, amelynek falaira a bőröket elhelyezte.

Hugo valóban tartotta ígéretét. Hamarosan átléptük a határt és Ausztriában, Bludenz városka mellett betértünk öccse házába, ahol rengeteg különféle trófea bizonyította az öcs szenvedélyét. Én végignéztem, de Hugo abba a szobába nem jött be, ahol a medvebőrök lógtak a falon.

Elérkeztünk a kiskakas hazájába. Magas hegyek között szűk völgyek húzódtak. Az egyik mély völgy elején egy vendégfogadóba tértünk be ebédelni, majd itt vártuk meg az értünk küldött terepjáró kocsit.

Meghívónk a zürichi belgyógyászati klinika docense, Rhomberg doktor volt, becenevén „Surli”. Hatalmas praxi-

sának egyik betege a híres festő, Chagall volt. Az egyik hegy élén, 1800 méter magasságban épített magának vadászházat, Obwegeser szerint nem annyira a vadászat miatt, hanem sokkal inkább a csend és a magány kedvéért. Az építés nem volt egyszerű, az anyag jórészt helikopterrel kellett odaszállítani.

A „vadászkunyhó” egy 150 m² alapterületű, három szintes ház volt. Alul garázs és szauna, felette az egész földszintet kitöltő „kanadai konyha-nappali”, legfelül pedig néhány hálószoba és fürdőszobák.

A vadászatról csak annyit, hogy kellemes esti beszélgetésről éjjel fél tizenkettőkor vitt el a kísérővadász. A térdig érő hóban körülbelül négy órát másztunk a meredek oldalon 1000 méterrel feljebb, ott letelepedtünk egy törpefenyő tövében és három óra hosszat vártuk a kiskakasokat. Nem jött arra egy sem, de a vadász a szemben lévő hegyoldalban mutatott egy egész dürgő csoportot – csak helikopter nem volt, ami átvitt oda. Lefelé a mászás még kellemetlenebb, fárasztóbb volt, mint felfelé.

Kilenc tájban botorkáltam be a házba és minden reggelit elutasítva lefeküdtem aludni. Ebédhez ébresztettek fel. A házigazda mentegetőzött: „Nem értem, mi történhetett? Megfigyelt, ismert dürgőhelyen voltatok. De nem baj, holnap majd oda mentek, ahol a dürgő kakasokat láttátok.”

Válaszképpen Hugóhoz fordultam:

– Hugo, ebéd után összecsomagolunk és meg sem állunk Zürichig!

– De miért akarsz elmenni már most? – döbönt meg Hugo.

– Nem szeretném bevárni itt az esti lövöldözést!...

– ???

– Tudniillik ha itt maradunk és éjjel engem megint neki akarnak indítani a meredeknek, mindenkit lelövök, aztán valahogy lekecmergek a völgybe és lesz, ahogy lesz!

– Majd jövőre újra eljössz és akkor több szerencséd lesz, mint most volt – nevetett a házigazda.

Útközben a következő zárszóval búcsúztattam a napot:

– Ezt a madarat pedig töröltem a kívánságlistámról! Tőlem mondhatja valaki, hogy olyant lóhetek, amelynek aranyból van a tolla és rubin a szeme, egy lépést sem teszek érte!

Három évvel a kongresszus után Hugo levélben meghívott feleségemmel együtt Skóciába horgászni. A meghívást skót barátjával, Peter Clarke-kal, az aberdeeni szájszészeti klinika vezetőjével közösen fogalmazták. Peterrel a kongresszus idején ismerkedtem össze – a róla szóló részben erre visszatérek.

Egy hétig voltunk a vendégeik. A Dee folyó partján, egy kellemes szállodában laktunk és onnan jártunk külön-külön a folyóra, lazacra horgászni. Peter a feleségemet kísérte, engem pedig Hugo vett a szárnyai alá. Megtudtam, hogy Hugo már vagy tizenöt éve horgászik évente kétszer ezen a folyón. Nagy szakaszt bérel, nem kevés pénzért, és a bérletét fenntartja akkor is, ha nem tud elmenni, mert különben elveszti a jogfolytonosságát.

Reggeli után elváltunk és vittek bennünket saját partszakaszraikra.

Horgászás közben egészen más Hugót ismertem meg, mint amilyennel addig találkoztam. Feszült volt és ideges. Horgászás közben megállás nélkül tanácsokat osztogatott, rendelkezett, vezényelt. Örökké elégedetlen volt a vízzel, az idővel, a halakkal, a körülményekkel. Úgy igazgatta mozgásomat, mint egy tornatanár. Már a reggelinél is csak a várható napi eseményekről beszélt és állandón sürgetett, siettetett a reggelivel.

Éva egyszer meg is jegyezte: „Ez a Hugo olyan, mint a Hófehérke hét törpéje közül a Morgó. Egész nap csak zsör-

tölődik, morgolódik – de minket nem tud félrevezetni, mi tudjuk, hogy a szíve aranyból van.”

Nagyszerű emberi tulajdonságára szeretnék az alábbi történettel rávilágítani.

Fiatal vidéki asszony hozta hozzám kilencéves forma fiát. A gyerek arcán olyan fejlődési rendellenesség volt, amilyent én még nem láttam: a felső ajkától a homlokáig terjedő arcrész ketté volt hasadva: két orrnyílás tátongott egymástól vagy két centire, az egész orr két részből állott és a hasadék a hajas fejbőr kezdetéig, a homlokcsontra is ráterjedt. Tudtam, hogy én nem tudom a gyermeket megoperálni, meghaladja a képességeimet és lehetőségeimet is. Felhívtam Hugót, elmondtam neki, miről van szó és kértem segítségét. Rövid gondolkodás után azt mondta, hogy hajlandó a gyereket megoperálni!

– De ezek szegény emberek, Hugo, nem tudnak fizetni se kórházat, se operatórt!

– Ne törődj vele, majd én elintézem, hogy tancélosként ingyen kezeljék a klinikán, én pedig természetesen ingyen operálok meg.

A megbeszélte időben anyjával együtt kiutazott a gyerek és körülbelül 6 hét múlva tértek haza – gyógyultan! Hugo megküldte nekem a műtét részletes jegyzőkönyvét. A műtétbe be kellett vonnia szemészt, fül-orr-gégészt, idegsebészt – megfelelő asszisztenciával természetesen. Kerek 17 óráig tartott a műtét – az egyes csapatok váltották egymást, a többi közben pihent. Heroikus erőfeszítést kívánt az operatóroktól a műtét, de a gyerek bámulatosan gyógyult. Hugo időnként felhívott és beszámolt a kis beteg gyógyulási folyamatáról.

Nem sokkal a fiú hazatérése után ki kellett utaznom Zürichbe: Hugo ismét meghívott előadás tartására. A „közös esetünk” megbeszélését a következőkkel zárta:

– És képzeld, János, a gyerek elutazása előtti napon az asszony bejött a szobámba, sűrű „danke, danke”-t dadogott (se ő, se a gyerek nem beszélt semmilyen idegen nyelvet), és végül a kezembe tuskolt egy gyűrött borítékot. Kinyitottam: 100 dollár volt benne! Nem tudtam, nevessek vagy tiltakozzam: hogy képzeli, hogy 100 dollárt ad egy 17 órás műtétért, meg a 6 hetes ápolásért! Visszatuszkoltam a kezébe a pénzt és az ajtóhoz kísértem!

– Hugo, nem jól látod a helyzetet! – feleltem. – Ez a szegény asszony nagyon keservesen kaparta össze, ráadásul feketén volt kénytelen beszerezni azt a 100 dollárt. Kockáztatta, hogy börtönbe csukják, mert nálunk Magyarországon magánembernél csak akkor lehet valuta, ha engedéllyel, a Nemzeti Bankból veszi. Ezt a tiltott pénzt át is kellett csempésznie a határon, rettentő izgalmak között, hogy lebukik, és börtönbe csukják. Ettől az asszonytól ez a 100 dollár eszmei értékben sok ezer svájci franknál többet ér, hidd el nekem, és így fogd fel a dolgot!

BERNHARD MINNIGERODE

Az esseni fül-orr-gégészeti klinika igazgatója volt. Sokat végzett plasztikai műtéteket és ezekről publikációkat is közölt, így aztán kölcsönösen kértünk egymástól különle nyomatokat, majd levelezni kezdtünk.

A hatvanas évek végén feleségével együtt Pestre jött. Kérésemre diktafont hozott nekem, amire nagy szükségem volt. Évekig ezzel a készülékkel dolgoztam és kínlódtam is, mert mind a felvételre, mind a lejátszásra ugyanaz a masina szolgált. A diktafon tehát hol nálam volt, hol a titkárnőmnél, aki legépelte azt, amit én a mikrofonba mondtam.

Kiterjedt műveltsége volt, főleg filozófia terén. A szakmai közlemények mellett filozófiai és fejlődéstörténeti tanulmányokat is megjelentetett. Nyugdíjazása után pedig két könyvet írt: az egyik „*A fülkagyló szerepe a régi német irodalomban*” címet viselte, a másikban pedig ugyanezt a témát az orral kapcsolatban fejtegette.

Látogatása után levelet küldött nekem, amelyben vendégprofesszori előadások megtartására kért fel klinikáján, és mellékelte az egyetem dékánjának hivatalos meghívóját.

A látogatást összekapcsoltuk az 1973-ban Párizsban tett tartózkodásunkkal, onnan repültünk át egy hét végén Essenbe. Essen egyik „alvóvároskájában”, egy Kettwig nevű, dombra felfutó kis villanegyedben helyezték el egy kis szállodában.

A klinika úgy volt felszerelve, hogy első látogatásom után este azt mondtam a feleségemnek: ha valami jó tündér

felszólítana, hogy írjam össze, milyen műszerekre és felszerelésre van szükségem, a felét sem tudnám kitalálni annak, amit ott láttam.

Három napon át tartottam előadást. Az első napi téma az arc bőrhányainak pótlása volt, a második napi az orr csontos vázának pótlása, végül a harmadik napon a koponyacsont hiányának pótlásáról beszéltem. Ezeket a lipcsei filmesek által készített bejátszásokkal illusztráltam, amelyek – úgy látszik – annyira „naturalisták” voltak, hogy egyik alkalommal hangos csattanással ájult ki a padból az egyik hallgató. A legmeglepőbb, egyben roppantul jellemző az volt, hogy az ájult hallgatót évfolyamtársai kihúzták az auditorium lépcsőjére, végigfektették, és nagy nyugalommal visszaültek a padokba.

Az előadás után mindhárom napon konzultációra hívtak meg. Kemény 2-3 órán át vonultattak fel válogatott betegeket, akiket nyilván hetekig szedtek össze és jegyeztek elő. Volt közöttük fejlődési rendellenesség, daganatos beteg, műtéttől eltorzított arcú páciens, baleseti sérült – és nekem mindegyiknél műtéti tervet kellett készítenem, megindokolni és ha kell, rajzzal illusztrálni a követendő eljárást. Húsz-huszonöt orvos gyűrűjében magyarázgattam, kérdések tömegére válaszolva. Ismerve a helyzetet úgy sejtem, hogy ott a rám fordított költségek térültek meg bőségesen, mert feltételezni lehetett, hogy „a híres külföldi professzor” konzíliumának díját felszámolták a betegeknek.

Ottlétünk második délutánján „ötórai teára” hívott meg bennünket Minnigerode. Amikor a villájába becsengettünk, bentől ijesztő hörgésekkel kísért harsány üvöltés hallatszott valami fenevad torkából. Amikor a házigazda kinyitotta a kaput, soha nem látott nagyságú, vérben forgó szemű, hatalmas farkaskutya ágaskodott pórázon, tátogatta félelmetes fogakkal kibélelt pofáját, olyan erőlködéssel,

hogyan a gazdájának minden erejére szüksége volt, hogy a kutyát féken tartsa. Rettenetes látvány volt. Minnigerode csak úgy tudott bennünket beengedni, hogy a kutyát nagy nehezen becsalogatta az egyik szobába és rázárta az ajtót.

Kitessékelte egy fedett teraszra, ahol terített asztal mellett a felesége várt ránk. Közben elmagyarázta, hogy kutyáját házőrzői minőségben tartja és nemcsak „kedves” kutya, de egy házőrzői-védő tanfolyam első és második osztályát is elvégezte már.

Amikor az asztal mellett elhelyezkedtünk, kiengedte a kutyát. Hosszan bemutatott, beajánlott minket. A kutya azonnal feleségem és közém ült és egész idő alatt árgus szemekkel figyelt; a pofája Éva könyökétől mintegy öt centire helyezkedett el. Éva egész idő alatt meg sem merte a bal karját mozdítani, mert világos volt, hogy a kutya provokál: csak arra vár, hogy Éva váratlan mozdulatot tegyen, és máris belekaphasson könyökébe. Nyomasztó délután volt.

Minnigerode harmadnap vacsorára hívott meg. Kikötöttem, hogy csak akkor megyünk, ha a kutyával nem találkozunk.

A vacsorának, amelyet búcsúvacsorának is lehetett nevezni, volt egy kellemetlen jelenete. A kiváló bor elfogyasztása után – a házigazda nagy borszakértő volt – felajánlottam, hogy tegeződjünk, azzal indokolva, hogy elég régi ismerősök vagyunk és nagyjából azonos korúak. A hatás megdöbbentő volt: Bernhard némán bámult egy ideig maga elé, nem válaszolt, csak zárt ajkakkal mormogott valamit maga elé. Végül kénytelen voltam a kínos jelenetnek úgy véget vetni, hogy a feleségéhez kezdtem beszélni. Lassan helyreállt a nyugalom és folytattuk a beszélgetést. Szerencsére elég későre járt már ahhoz, hogy elbúcsúzzunk.

Néhány nappal hazatérésem után köszönőlevelet írtam Minnigerodénak, amelyre hamarosan válasz érkezett. Hoszszan és eléggé zavarosan magyarázta meg a tegeződéssel kapcsolatban tanúsított viselkedését. Azt írta, annyira meglepte őt a pertu felajánlása – ami az ő számukra teljesen szokatlan és rendellenes dolog –, hogy nem volt képes válaszolni. Azóta már gondolkodott a dolgon, és úgy döntött, hogy ajánlatom számára rendkívül megtisztelő. Ha még fenntartom ajánlatomat, akkor úgy köszön el – „szer-vusz János”.

Szabadjon még elmondanom egy történetet, amely ehhez a látogatáshoz kapcsolódik.

Ottlétünk utolsó napján előzetes telefonbeszélgetés után eljött hozzánk, illetve értünk egy volt budapesti nőbetegem, aki időközben ide ment férjhez. Kérte, hogy látogassuk meg otthonában, amely mindössze 80 kilométerre van. Ő visz és hoz a kocsijával. Jobb dolgunk éppen nem lévén elfogadtuk a meghívást – amit hamarosan nagyon megbántunk.

Az illető hölgy ugyanis esztelen sebességgel, mondhatni életveszélyesen vezetett. De nemcsak a sebesség volt veszélyes, hanem a mód is: *kétszer is* egyirányú, de a mi menetirányunkkal ellentétes egyirányú útra hajtott rá és száguldott végig a szembejövők kétségbeesett dudálásával, villózásával és integetésével nem sokat törődve, amíg végre át tudott evickélni a megfelelő irányba. Mire a kocsiból kiszálltunk, kezünk olyan görcsösen szorította a kapaszkodót, hogy alig tudtuk ujjainkat kinyújtani.

Természetesen addigra készen volt elhatározásunk is. Ahogy udvariatlanság nélkül tehettük, elköszöntünk és kértük kedves háziasszonyunkat, vigyen el a legközelebbi állomásra, mert mi vonattal akarunk hazamenni! Szerencsénkre beleegyezett.

Amikor – eléggé késő este – vonatunkról leszálltunk Kettwigben, beültünk egy taxiba és könnyedén odaszóltam a sofőrnek, hogy „vigyen el a szállodába”. A „melyikbe” kérdés megdöbbsentett. Hát ebben a kis fészekben több szálloda is van?! Mégpedig nem is egy, hanem hét! Melyikbe vigyen?

Ekkor tanakodás kezdődött, mert még az utcát sem tudtuk, nemhogy a szálloda nevét. Kérésünkre a sofőr sorra vette a szállodákat, mire végre megláttuk a minket. A sofőr enyhén gyanakodva nézte kiszállásunkat – és akkor esett le az álla, amikor a kaput a zsebünkből előhalászott kulccsal nyitottuk ki! Mert kis és családi szálloda lévén nemcsak szobaajtónkhoz kaptunk kulcsot, de a kapuhoz is!

PETER CLARKE

Az Európai Szájsebészeti Társaság egyhetes, jubileumi kongresszusa, amelyen nyitóelőadást kellett tartanom, 1980. Május 20-án kezdődött. Szinte elvesztem a kongresszusra érkező tömegben. Csaknem hatszázan gyűltek össze a szakemberek a világ minden tájáról.

Az amerikai „adual”, Dick Websterrel tartott előadás a nagy érdeklődés miatt az egész délelőttöt elfoglalta. Rogyadozó térdekkel, fáradtan, de boldogan vonultunk ki az előadóteremből, amikor egy pirosposzsgás, tweedzakóba bújtatott „hegyhordó” állta el utunkat:

– Peter Clarke vagyok. Megszabadítalak benneteket a rajongók tömegétől, gyertek velem ebédelni.

Obvegeser már emlegette skót kollégáját és barátját, akivel együtt vadásznak-horgásznak, hol az egyiknek, hol a másiknak a területén. Most végre összekerültünk. Ebéd alatt szegény amerikai szóhoz sem jutott, mert mindenről beszéltünk, csak a szakmáról nem. Azaz dehogy mindenről: kizárólag vadászatról és horgászatról.

Peter az aberdeeni egyetem szájsebészeti tanszékét vezette. Inkább gyakorlati téren szerzett nevet, közléssel nem sokat törődött. Szabad idejének tetemes részét horgászattal tölti. Hugo mesélte, hogy Peter a következőképpen él: reggel bemegy a klinikájára, operál, foglalkozik a betegeivel, majd alig hogy végez, beugrik a kocsijába, amelynek csomagtartójában minden felszerelése együtt van, kirohan valamelyik vízpartra, és sötétedésig horgászik. Pénteki programja úgy változik, hogy besötétedés után a kocsijá-

ban alszik pirkadatig, mert nem akar egyetlen pillanatot sem mulasztani a horgászat megkezdésével. Egész szombaton horgászik, egészen a besötétedésig, akkor hazamegy, mert Skóciában – illetve egész Angliában – vasárnap nem illik se horgászni, se vadászni.

Négy évvel később Hugo és Peter együttesen meghívott minket lazac-horgászatra Skóciába. Londonból Aberdeen-be repültünk, ott vártak és egy éjszakát Peter lakásán töltöttünk. Felesége, Vivienne remek vacsorával várt, természetesen lazacot kaptunk. Peter elbeszéléseiből tudtam, hogy szenvedélyes vadász is, nemcsak horgász. Tudtam azt is, hogy katonai szolgálatát Ugandában, Nairobiban töltötte és ott is sokat vadászott. Ezért meglepő volt, hogy lakásában jóformán alig láttam a falakon trófeát.

– Tudod – mondta –, mi skótok nem vagyok trófeavadászok. Mi másképp élvezzük a vadászatot, elsősorban mint sportot, nem úgy, mint ti, európaiak, akik gyűjtitek a trófeákat!

A Hugóval és Peterrel eltöltött két hétről külön könyvet írtunk: „*A Kaukázustól Skóciáig vadásztunk-horgásztunk*” címmel, amely 1987-ben jelent meg.

Két évvel később meghívást kaptam az aberdeeni egyetemről, hogy tartsak augusztusban előadást. Feleségem nem jött velem, mondván:

– Ez nyilván burkolt vadászati-horgászati meghívás. Márpedig engem a tollasok soha nem érdekeltek, a horgászástól beszerzett teniszkönyököm kezelésének emléke pedig elriaszt minden újabb horgászástól. Akkor minek menjek?

Természetesen megint Peternél laktam. Reggel korán elmentünk szemrevételezni az előadás helyét. Aránylag kis, de nagyon alkalmas termet szemeltek ki előadásom számára, mert a szünidő miatt nem számítottak 60-70 embernél többre. A terem falait az orvostudomány skót hírességeinek képei díszítették, impozáns, antik keretben. A terem csak egy vetítőre volt berendezve, úgyhogy sokáig

kellett tárgyalnom az illetékesekkel, hogy miképpen állítsanak be még egy vásznat és még egy vetítőt is a kettős vetítés számára, de mindent készségesen megígérték.

A teremszemle után elmentünk bemutatkozni a dékánhoz. Amikor délután visszamentünk az előadást megtartani, örömmel láttam, hogy mindent kifogástalanul berendeztek, és már jócskán gyülekezik a közönség is.

Maga a dékán elnökölt az ülésen. Szokás szerint bemutatott, ismertette tevékenységemet, beszélt könyveimről, majd váratlanul így folytatta:

– Megtudtam vendégünkről, hogy ő Magyarország azon részéről származik, amelyet az I. világháború utáni békeszerződésben elszakítottak az anyaországtól és más országnak juttattak. Ezt a területet, Erdélyt, amelyben ma is több millió magyar él, Önök mindnyájan jól ismerik a Drakula című regényből.

Váratlanul magasba lendítettem a kezemet. A dékán kérdően fordult felém, mire megszólaltam:

– Bocsásson meg az udvariatlan félbeszakításért, Dékán úr, de szeretném megnyugtatni a kedves hallgatóságot, hogy se rokona, se ismerőse nem vagyok az említett úrnak, aki egyébként sem volt se magyar, se erdélyi székely!

Nagy nevetés csattant a teremben, és úgy láttam, értékelik előadásom váratlan bevezetését.

Az előadás előtt Peter bemutatott egy idős, nyugdíjas kollégának. Elbűvölően mutatós, szép öregember volt, hófehér haja egybeolvadt szépen nyírott szakállával. Csak a keresztnévét értettem: Gordon. Amikor rövid beszélgetés után helyet foglalt a nézőtéren, Peter odasúgta nekem, hogy az öregúr másnapra meghívott bennünket a saját horgászvizére, lazacra.

Másnap, amikor érte mentünk, meglepetéssel láttam, hogy ugyanaz a zakó van rajta, amelyben az előadásomon feszített. De hát a horgászaton úgyis csak deréktól lefelé

lehet vizes az ember, miért ne hordhatná mindennapos zakóját?

Elkezdünk horgászni, a szabályok szerint müléggel és villantókkal. De vagy két óra hosszat senki nem fogott semmit. Az öregúr hozzám lépett:

– Nyilván tudod, János, hogy nálunk gilisztával horgászni nem sportszerű. De ha nincs ellene kifogásod, kivételesen ráfanyalodunk, mert szeretném, ha mindenképpen fognál halat.

Azzal elővett a tarisznyájából egy vászonzacskót, amelynek nedves, szürke oldala elárulta, hogy mi lehet benne. A zacskó száját széthúzta, belemarkolt, kiemelt egy marék gilisztát, azokat elsüllyesztette a zakója bal zsebébe, majd a zacskót bezárta és átnyújtotta nekem!

Nagyon kell szeretni ezeket az örült skótokat – gondoltam –, és elképzelttem, hogy a legközelebbi előadás alatt hogyan játszadozik az öreg a zsebében lévő, már megszáradt gilisztákkal!

A sikertelen horgászat után megkezdődött a feleségem által megsejttet vadászprogram. Egy napig vadásztunk Peter társaságával a híres, villámgyors madárra, a „grouse”-ra, amelynek magyar neve skót mocsári fajd. Utána elvitt egy másik területre, ahol sok és nagyon fárasztó csúszás-mászás után sikerült egy szarvasbikát lőnöm. Végül, hogy a program teljes legyen, elvitt újra más területre, őzbakvadászatra. Amiért minderről nem vadászoknak írok, az olyan jelenség volt, amilyennel eddigi hosszú vadászéletemben még nem találkoztam.

Egy facsoport mellett állt meg kocsjával azzal, hogy innen kezdődik a gyalog-cserkelés. Kinyitotta kocsjája csomagtartóját, majd behajolva sokáig matatott benne. Én ezalatt a terepet szemléltem, vele mit sem törődve bámészkodtam.

Egyszer csak megérintette a vállamat. Hátratekintve majd-

nem felsikoltottam. Peter eltűnt, helyette egy álcázott terrorista állt a hátam megett. Valami zöld rongyot nyújtott felém és Peter hangján kért, hogy bugyoláljam be vele a fejemet.

– Úristen, mi van veled? – suttogtam rekedten.

– Az őzek látása rendkívül éles – jött a válasz –, már 300-400 méterről kiszúrják az arcod fehér foltját és főleg az ősz hajadat, és már meg is ugrottak.

– Mi van rajtad? Majdnem frászt kaptam tőled!

Peter bemutatta az általam soha nem látott álcázást. Egy szemüvegkeret felső fele zöldre volt festve, az alsó feléhez pedig hozzá volt erősítve egy barna foltokkal tarkított, sötétzöld kendő. A pápaszem keretét (amelyben nem volt üveg) az orrára tette és a kendő két csücskét hátravetve a tarkóján csomóra kötötte. A kendő alja a gallérra borult.

A rongy pedig, melyet rám tukmált, egy sűrű szövésű, barnával tarkított zöld háló volt, amelyet úgy kellett a fejemre borítanom, hogy csak a szemem és az orrom maradjon szabadon. Végül elővett a hátizsákjából két pár zöld kesztyűt és azokat is felvettük.

A helyi emberek helyi szokásaival soha nem szálltam vitába. Így Petert sem próbáltam meggyőzni arról, hogy véleményem szerint a mozdulatlan fehér foltot az őz kevésbé veszi észre, mint a mozgó zöld alakot. Nem is lett volna értelme, mert két év múlva, amikor Peter hozzánk jött és elvittem a mi vadászterületünkre vadászni, nem törődve azzal, hogy én megyek elől, kendőzetlen arccal és csupasz kezekkel, ő meg a hátam mögött jön, ő mégis beöltözött ismét „zöld szörnyeteggé” és így követte. Mégis sikerült meglőnie a kiszemelt selejt dámbikát.

A nyolcvanas évek vége felé Hugo elújságolta, hogy Peter alig töltötte be a hatvanadik életévét, nyugdíjba ment, hogy zavartalanul tudja élvezni a horgászatot-vadászatot. Ezt úgy tehetette meg, hogy olyan magas összeget fizetett be a nyugdíjalapjára, amely lehetővé tette ezt a korai nyugálományba vonulást.

PAOLO SANTONI-RUGIU

A pisai San Rosare Kórház 1964-ben megnyitott plasztikai sebészeti osztályának vezetője volt. Először 1961-ben találkoztunk Torinóban, a kongresszuson, majd minden továbbin, mert az olasz társaság tiszteletbeli tagjaként illett ezeken részt vennem. Magas, vékony termetéhez és tipikusan olasz, fekete sörényű fejéhez kitűnően illett ugyancsak sudár, de szőke, svéd felesége, Gerd.

Többször is meghívott városa és klinikája megtekintésére, míg végül 1971-ben írásban is megfogalmazta meghívását: vegyek részt főelőadóként a következő évben náluk rendezendő kongresszuson, saját vendégeként. Felkért, hogy legalább egyórás előadást tartsak kedvenc témámról, a bőrpótlásról.

Az utazásra 1972 kora őszén került sor. Örültünk a meghívásnak, mert ez alkalmat nyújtott Olaszország még soha nem látott részének, Toscanának a megtekintésére. Tervbe is vettük a főbb látnivalók: Firenze, Modena, Siena, San Gimignano meglátogatását.

Kényelmes autózással, kora délután érkeztünk a megbeszélt napon Pisába. Megkerestük a megjelölt szállodát, ahol nagy reverenciával fogadtak: ahogy bementem a nevémet a portán, a recepciósnő intett az egyik boynak, kért, hogy adjam át kocsim kulcsait és kövessem a másikat, aki szobámba felvezet.

A lift a legfelső emeleten kötött ki velünk. Kilépve a kabinból jobbról-balról egy-egy ajtót láttunk, rajta A és B betűk. Az ajtón belépve kis előszoba után egy nappali –

avagy fogadószobába kerültünk, amelynek asztalán kosár gyümölcs és nagy csokor virág állt vázában, előttünk a szálloda vezetőségének üdvözlője, amely felhívta figyelmünket az italos jégszekrény szabad használatára. Legbelső volt a hálószoba, kényelmes franciaágygal. Onnan nyílt a fürdőszoba is. Amíg körülnéztünk, már meg is jelent a boy a bőröndjeinkkel. Amikor kiment, Éva az ajtóhoz lépett és annak belső oldalán kereste a szokásos árcédulát, ami minden szállodában tudatja a vendéggel, hogy mennyibe kerül a napi tartózkodás. Nálunk azonban semmiféle cédula nem volt. Ekkor Éva hozzám fordult:

– Biztos, hogy ezt nem nekünk kell kifizetnünk? Mert ha igen, akkor akár ki se csomagoljunk!

Az estét házigazdánk lakásában töltöttük, gazdag vacsorát és kiváló italokat élvezve. Másnap a kongresszus a szokásos módon zajlott le. Nekem kellett – a megbeszélés szerint – az első előadást megtartanom, amit nagy neki-buzdulással (és otthon egy olasztanár segítségével) olasz nyelven tartottam. Vittem magammal egy jó félórás filmet is. Miközben azon éppen varrtam, feleségem – a sötétséget kihasználva – az első padosorban lévő üléséről kisiklott, a pulpitusomhoz osont és odasúgta: „És Te még azt akarod, hogy én varrjam fel a gombjaidat?!”.

A délutáni rövid ülés befejeztével kísérteltünk a városba, megcsodáltuk és illő módon le is fényképeztük Pisa híreségét, a „Ferde tornyot”.

Másnap félnapos ülés után felpakoltak mindannyiunkat egy buszra és elvittek egy nem messze lévő arisztokrata-birtokra, amelyről megtudtuk, hogy egy „márki” házaspár tulajdona. A hatalmas parkba behajtva a kastély előtt álltunk meg és utána be is áramoltunk a kastély megtekintésére. A régi, szép stílbútorokon látszott, hogy a kastélyt nemcsak múzeumnak használják, de laknak is benne. Erről a hálószobában győződünk meg igazán, ahol a marquise

éjjeliszekrényén két fénykép állt díszes rájában: az egyik a király volt látható, a másikon Mussolini. Mindkét fényképen meleg hangú dedikálás volt olvasható.

Amikor az előcsarnokban levettük a hatalmas mamuszokat, amelyekben végig kellett csoszognunk a szobákon, feleségem megszólalt:

– Te, ezek a márkiek ravasz népség ám: velünk tisztítják fel a házuk padlóját. Viszont több mozgásteret engedhettek volna nekünk a bútorok között, mert akkor tényleg tiszta lett volna a lakás!

A múzeumnézés után séta következett a parkban, ahol egy hatalmas fa tövében hosszú asztal állt, italokkal zsúfolásig megrakva, mögötte – csaposként – maga a márk szolgált ki. Alaposan „beaperitifezve” visszatértünk a kastélyba, amelynek szuterénjében hatszemélyes, terített asztalokon ebéd várt. Itt jött az újabb meglepetés: a kiszolgáló nők között ott sürgött-forgott maga a marquise is. Földig érő, suhogó szoknyája csípőig fel volt vágva, úgyhogy minden fordulásnál kivillant hosszú combja és lábszára. Szerencsére sokat forgolódott.

A kastély megtekintése és az ebéd befejeztével elköszöntünk kedves vendéglátóinktól és Firenzébe hajtottunk. Egyik kedves ismerősünk, akivel gyakran találkoztam már olaszországi kongresszusokon, többször meghívott. Most leleveleztük vele, hogy Pisából átmegyünk hozzá. Neki is megfelelt az időpont, mert hetenként kétszer Rómába utazik, ott dolgozik, de ezen a napon otthon van. Fiesolében lakik, magasan a hegyen.

Ismerősünk neve dr. Raphaele Donati von Gralath, vailami ősi német arisztokrata család leszármazottja. Ennek megfelelően csodálatos irodalmi németiséggel beszél és ír. Otthona egy pazar villa a domb tetején, amelynek lábánál fekszik Firenze. Nappal is remek látványt nyújt a város piros téglapületeivel és az Arno felett átívelő hidakkal, de

éjjel a rengeteg fény szinte a „teraszunk alatt” valami csodálatos látvány.

A villa egy vár romantikus utáinzata, apró saroktornyokkal és kiugró erkélyekkel díszített, kétemeletes épület, amelyet a felfuttatott borostyán mintegy keretbe foglal. A legnagyobb élmény azonban a szobánkban lévő baldachinos ágy volt, amelynek tetőzetét négy remek, csavarodott oszlop tartotta.

Két napig csavarogtunk Firenzében, megcsodálva közismert szépségeit. A harmadik napon házigazdánk ismét hazaérkezett, úgyhogy búcsúzáskor megköszönhattük a pompás szállást.

Következett a kiszemelt városok: Ravenna, Siena, Modena, San Gimignano megtekintése, végül néhány napra a Como tó mellett telepedtünk le pihenni. A tó keleti partján találtunk egy kis, olcsó szállást, ott letanyáztunk. Másnap elhatároztuk, hogy körüljárjuk a tavat.

A tó nyugati oldalát felhőkbe szökő, hegyes, kúp alakú hegy szegélyezte, amelynek alján a tó úgy nézett ki, mint a hegyből kiömlő láva gyűjtőmedencéje. A hegy lábánál vékony autótűt kígyózott, amely helyenként bebújt egy párméteres alagútba.

Az egyik padmalyon megálltunk és kiszálltunk nézelődni. Váratlanul nagy, fekete kocsi állt be mögénk, amiből két férfi szállt ki. Az egyik a kocsi elé állt úgy, hogy a rendszámablát takarta, a másik hozzánk lépett, kezében arany karórákkal és karkötőkkel. Odanyújtotta és kínálta, hogy vegyük meg, nagyon olcsón adják. Mondott is egy nevetségesen alacsony árat. Éva megfogta és megnézte a karkötőt – és utólag azt mondta, hogy valóban nehéznek, tehát eredetinek találta.

– Köszönöm – mondtam az olasznak –, de nekünk csak annyi pénzünk van, amennyi az itt-tartózkodásunkhoz kell!

– Odaadom forintért is – így az olasz.

Ez már nagyon gyanúsán hangzott. Éva visszaadta a kezében tartott karkötőt és gyorsan beült a kocsiba. Míg én beszálltam, az olasz tovább ajánlgatta áruját, hiába rázta Éva tagadóan a fejét. Amikor elindítottam a kocsit, a férfi Éva nyitott ablakán át bedobott egy órát a hátsó ülésre és azt kiáltotta: „Ha nem vesznek, ajándékul adom!” Éva hátranyúlt, megragadta az órát és kihajította az ablakon. Nagy iramban elporoltunk.

Néhány kilométernyire kis völgyecske nyílt, benne néhány házzal. Egy út ágazott el a völgy bejáratánál, elején egy csendőrségi kocsival, amely mellett két csendőr élvezte a napsütést. Megdöbrentünk! Csak nem ránk vártak? Lehet, hogy provokáció céljából kínálták nekünk az olcsó aranyakat, amelyek nyilván rablásból származnak – és ha most megállítanak az „eladók” jelzése alapján, akkor megtalálják nálunk a lopott ékszert. Rágondolni is rossz! De rosszul éreznénk magunkat, ha vettünk volna valamit!

Még néhányszor találkoztam Paolóval és eléggé sűrűn leveleztünk is. 1985 augusztusában azt írta, hogy szeptember közepén meglátogat. Sajnos a jelzett napon nem voltam Pesten, úgyhogy adjunktusomat bízta meg azzal, hogy fogadja őt és játssza el a házigazda szerepét. Ez rendben meg is történt. Hazatérve emberem nevetve mesélte az alábbiakat:

– Az olasz kolléga az egyik, asztal melletti beszélgetés során hozzám fordult a következőkkel: „Tudja-e, hogy a főnöke kint volt Koreában, még hozzá Skooggal, a híres svéd professzorral egyidejűleg. Persze utóbbi délen, a főnöke pedig északon volt. Miután ismert tudósok voltak, mindkét kormány megbízta őket, hogy a határvonalon intézzék a hadifoglyok és sebesültek cseréjét. És képzelje el: amikor hazaértek, mindkettőjük felesége ikreket szült!”

Tengerentűliak



JOHN KENNETH CHONG

Eredeti nevén Kwek Hee kollégával érdekes körülmények között ismerkedtem meg.

1986. november 3-án a Los Angeles-i nagy kongresszus záró bankettjét abban a szállodában rendezték meg, ahol én laktam. A szálloda 300 személyt befogadó nagy báltermében a táncparkett körül 10 személyes asztalok álltak. A bejáratnál álló asztalnál a főszemélyek ültek:

Először is Maliniac özvegye. A hetvenen bőven túllévő asszony arcvonásait simára operálták és alaposan ki is volt készítve. Volt férje, Jack V. Maliniac volt az Amerikai Plasztikai Sebész Társaság (American Society of Plastic Surgeon) és a Plasztikai Sebészet Oktatási Alapítványának (Plastic Surgery Educational Foundation) megalapítója. Emlékének megünneplésére 1979 óta minden kongresszuson emlékelőadást tartanak. Ebben 1984-ig csak amerikaiak szerepeltek, akkor kértek fel először európai (a svájci, de osztrák származású) Hugo L. Obwegeser professzort, az 1986-os évben pedig engem ért az a nagy megtiszteltetés, hogy felkértek az emlékelőadás megtartására.

Az asztalnál ült Michael L. Lewin, 76 éves, varsói születésű, lengyel származású plasztikai sebész, az Albert Einstein College of Medicine plasztikai sebészeti részlegének igazgatója, feleségével, a kedves Berta asszonnyal. Az említettek az év elején együtt jöttek Budapestre, a „People to People” szervezet által rendezett, amerikai–magyar tudományos ülésre. Akkor ismerkedtem meg velük.

Mellettük Frederick Rueckert ült, a Plastic surgery Educational Foundation elnöke – aki az én előadásomat is elnökölte – feleségével.

A következő pár Robert A. Ersek volt, a feleségével. Ersek Austinban (Texas) élő neves plasztikai sebész. Nevét számos közlemény és új eljárások tették ismertté. Már kétszer jártak Budapesten, feleségével együtt. Mind a kétszer nálunk vacsoráztak. A férfi mindig büszkén emlegette magyar származását – de egy szót sem tudott magyarul.

Végül az özvegy közvetlen közelében ült egy decens és elegáns kínai házaspár. Engem is ehhez az asztalhoz ültettek, az özvegygel szemben.

Bemutatkoznom csak a kínai házaspárnak kellett, a többieket csak üdvözöltem. A vacsora megkezdése előtt dicséretesen kevés számú köszöntés hangzott el, nagy tapsviharral elismerve. Majd lezajlott a sokfogásos vacsora.

Utána tánc következett. Engem a két elnök szemöldök-táviróval figyelmeztetett, hogy köteles vagyok a Nagy Özvegyet felkérni. Ez meg is történt. Tánc közben sok szó nem esett, mert – velem ellentétben – ő élvezte a táncot.

Az asztalhoz visszatérve a kínai nőt kértem fel, az elnöknek mellőzve. Tánc közben szólt, hogy a férje beszélni akar velem. Ha visszatérünk az asztalhoz, üljek le a férjével tárgyalni. Kíváncsian vártam, mit akar tőlem?

Legnagyobb meglepetésemre köntörfalazás nélkül közölte velem a férj, hogy meghív arra a három napra, amely a Kongresszus vége és San Diegóba történő utazásom között van. Töltsem ezt az időt az ő házában. Szabadkoztam: „...hogy jövök én ahhoz, hogy ezt a meghívást elfogadjam?” Mire tudomásomra hozta, hogy meghívását már a társaság elnöksége is jóváhagyta. Higgyem el, nekik örömet okoz látogatásom.

Nekem is nagyon jól jött, mert már törtem a fejemet, hogy mit csináljak három napig Los Angelesben. Valaki ja-

vasolta, hogy menjek át egy napra Las Vegasba, de féltem, hogy kísértésbe esem, és maradék dollárjaim is elúsznak.

Másnap délelőtt hatalmas kocsijukkal odaálltak a szálloda elé és én, bőrröndömet betéve, melléjük ültem. Jó másfél óras autózás után megérkeztünk egy vidéki kisvárosnak tűnő településre. Hatalmas kertek közepén általában egyemeletes villák álltak. Ez – amint megtudtam – Newport Beach nevű része egy Corona del Mar nevű városnak, amely maga Los Angeles egyik elővárosa.

Egy nagyobb ház előtt álltunk meg, vendéglátóm kezében megvillant egy kis szerkezet, mire a garázs ajtaja kinyílt. Ilyet most láttam először. Beálltunk a másik bent lévő öt koci közé. Maga a ház hatalmas, 10-12 méter hosszú és 6-8 méter szélességű hall köré épült, emeletes villa volt. A hallt nyitható-zárható tető fedte, amelyet ottlétünk alatt nappal szinte állandóan nyitva tartottak, mert derült, száraz idő volt.

A ház berendezésében régi kínai bútorok és tárgyak uralkodtak. Áttört támlájú, gyöngyházberakásos, lakkozott karosszékek, hatalmas kínai padlózások mindenfelé. A falak mentén tárlókon porcelánok tömege, csodálatos csont- és kődísz tárgyak, ősrégi kínai kerámiák sorakoztak.

Az asszony elmesélte: – Tudja, az amerikaiak a kínait csak mosodásként tudják elképzelni. Tőlem is mindig azt kérdezik az új ismerősök, hogyan tudott az apám a mosodájával annyit keresni, hogy engem egyetemre tudott járattatni és ilyen csodás dolgokat tudtunk vásárolni. Mire én az egyszerűség és a békesség kedvéért vállalom a szerepet és helybenhagyom: „Nagyon ügyes ember volt az apám!”.

Az asszony apja egyébként dúsgazdag földbirtokos és gyáros volt, a férfi pedig orvos.

Hatalmas konyhájuk falán két darab preparált, 2-3 méter hosszú marlin függött, látható jeleként annak, hogy a férfi

kedvenc sportja a mélytengeri horgászás. (Sajnos ebben óvatos célozgatásaim ellenére sem részesültem.)

A hallban álló nagy, kerek asztal körül fogyasztottuk el angolos reggelinket, majd utána kocsiba ültünk és minden nap valamerre kirándultunk és ott helyben ebédeltünk. Egyik délben kínai vendéglőben ettünk, még hozzá szabályos kínai módon, pálcikákkal. Nagy elismerést aratott, hogy én bánni tudtam az európaiak számára oly szokatlan evőeszközzel. Ennek magyarázatát meghallgatva hosszan kellett ismertetnem koreai emlékeimet. A vendéglő érdekessége volt, hogy nem terített asztalon, hanem az előtérben volt egy kis konzolon néhány, darabonként külön becsomagolt fogpiszkáló. Onnan lehetett egyet bevinni az asztalunkhoz.

Kirándulásaink során meglátogattuk skót barátjukat, aki kis szigeten lakott. A parttól keskeny hídon át lehetett a szigetre menni s ezt olyan sorompó zárta el, amelyet csak az ott lakók tudtak nyitni-zárni. A kis szigeten mindössze hat ház állt, mindegyik hatalmas kert közepén, és mindegyikhez egy-egy öböl tartozott, vizén motorcsónakkal és jachtal. Kérésre, hogy mennyibe kerül itt egy ház a hozzávalókkal, akkora összeget mondtak, amit én még elképzelni is alig tudtam.

Felugrottunk egyszer házigazdám rendelőjébe, amely a város központjában lévő egyik többemeletes ház harmadik emeletén volt. Elegáns iroda, vizsgáló, kis műtő, kartotékrendszer, ultrahang, komputer – szóval minden volt benne, ami csak egy komplett, modern rendelő működéséhez szükséges.

Egyik alkalommal megtekintettük a tengerpart azon részletét, ahol zárt kikötőben állítólag 600 magánjacht horgonyoz.

Meglátogattuk a jó másfél órányira elhelyezkedő San Juan Capistrano elnevezésű kolostort, amely 1776-ban

létesült, Kalifornia hetedik missziójaként. Alapítója Ray Unipero Perra nevű pap volt. A főtemplomban lévő oltár – adataik szerint – 800 évvel ezelőtt készült és Barcelonából került ide.

Egyik este elmentünk egy óriási hodályba, amelyben jelmezes, álarcos tömeg hömpölygött. Enni-innivalót árultak, földön és asztalon mindenféle holmit lehetett vásárolni, akár csak egy bolhapiacon. A feleséget is ott találtuk valamilyen jelmezbe öltözve. De a mi egyszerű utcai ruhánk sem váltott ki feltűnést. Megtudtam, hogy ez az a bizonyos „Halloween”, a mindenszentek estéjének Ameriká-szerte szokásos megünneplése.

A negyedik napon szívélyes házigazdám személyesen vitt át San Diegóba, olyan két és fél órás autózással. A tengerparton lévő szép szállodában foglaltak nekem helyet és Chong azzal búcsúzott, hogy Fisher professzor, a következő vendéglátóm estefelé jön értem.

Chongékat 1987-ben láttuk viszont. Európai körútjukat szakították meg, hogy bennünket meglátogassanak.

JACK FISHER

A nyolcvanas évek elején ismerkedtünk meg.

Felhívott az egyik, tőlem távol álló orvosi tudomány jeles képviselője, B. L. professzor azzal, hogy nála van egy híres amerikai plasztikai sebész, a San Diego-i klinika igazgatója, akivel közös kutatási területen dolgoznak. Az illető kérte, hogy hozzon össze velem, mert közleményeim és könyveim alapján ismeri nevemet.

A megbeszélte időpontban eljöttek. Jack Fisher magas, karcsú, pozíciójához képest fiatalnak tűnő, kellemes megjelenésű volt. A beszélgetés során azon derültem, hogy magyar barátom miként beszél angolul. Nagyon gyorsan mondhatni hadarva beszélt, de minden nyelvtani szabályt nélkülözve rakta egymás mellé a szavakat, óriási irodalmi szókinccsel. Amit mondott, kitűnően érthető volt, ha az ember nem törődött a nyelvtannal.

Eléggé hosszú beszélgetésünk végén Fisher megkérdezte, mikor jövök Amerikába. Erre azt feleltem, hogy Amerika nekem túl messze van – és a *messze* szó kimondásakor nemzetközileg ismert jelentőségű mozdulattal dörzsöltem össze hüvelyk- és mutatóujjamat. Erre Fisher kijelentette, hogy tévedek, én nemsokára kint leszek, és nagyon várja, hogy akkor őt is meglátogatom. Úgy látszik, tudott valamit a társaság terveiről.

1985-ben jött újra Pestre, akkor már egy közös társasági rendezvény alkalmából. Már előtte megkaptam az Ameri-

kai Plasztikai Sebésztársaság meghívását, hogy a Társaság 1986. évi éves kongresszusán tartsak Maliniac-émlékelőadást. A szakma amerikai alapítójának tiszteletére emlékelőadást tartani a legnagyobb szakmai elismerés, óriási kitüntetés. Ezt éreztem 1976-ban is, amikor Balassa János-émlékelőadás tartásával tüntetett ki a Magyar Sebésztársaság.

Ugyanúgy meg voltam hatva ettől az amerikai felkéréstől. Megtudtam azt is, hogy eddig egyetlen európai kapott ilyen felkérést, a svájci Obwegeser professzor, egyébként jó barátom és vadásztársam.

Egyszóval Fisher 1985-ben diadalmas mosollyal mondta, hogy ugye?... és megerősítette, hogy a kongresszus után első utam hozzá kell hogy vezessen. Úgy is történt, kínai-amerikai házigazdám, Ken Chong látogatásom befejeztével átvitt San Diegóba és ott letett egy tengerparti nagy szálloda előtt, mondván, hogy estefelé Fisher professzor értem jön és elvisz vacsorázni.

A szobámban elhelyezkedve első dolgom volt bőröndömből kiszedni a diapozitívjeimet. Át kellett őket rendeznem. Los Angelesben ugyanis kongresszusi előadásomat kettős vetítéssel illusztráltam. Időközben azonban megtudtam, hogy Fisher kifejezetten utálja és helyteleníti a kettős vetítést. Át kellett tehát rendeznem a képanyagomat egyes vetítésre, hogy az itt tartandó előadásom illusztrálása megfeleljen a házigazda ízlésének.

Mire az átrendezéssel végeztem, meg is jelent Fisher. A kocsijában bent ült felesége, akit már Budapestről ismertem. Csinos, kellemes, kedves asszonynak bizonyult most is, akivel élénken végigcsevegtük az utat. Egy vendéglő előtt álltunk meg, ahol foglalt asztal mellé telepedtünk le vacsorázni. Alig hogy elhelyezkedtünk, megjelent egy férfi, akit a házigazda barátjaként és kollégaként mutatott

be. Ő Matthew C. Gleason volt, egy magánklinika tulajdonosa.

A vacsoránál számomra idegen, sőt egyenesen meghökkenítő amerikai szokással ismerkedtem meg. A desszertnél tartottunk, amikor Gleason a tányérját – rajta a félig elfogyasztott tortaszelettel – elém tolta és „kóstold meg, nagyon finom” szavakkal kínálta nekem. Megdöbbentő ajánlat volt, de érdekes módon nem éreztem sértőnek, olyan természetes volt a mozdulat, és a többiek sem ütköztek meg. Csak azért nem fogadtam el, mert már nem éreztem szükségét édességnek.

Másnap reggel Fisher professzor értem jött a szállodába és elvitt magánrendelőjébe. Elég sok beteg szorongott a várószobában, többségük varratszedésre és kötözésre jött. Eléggé elhanyagoltak voltak, mert a kongresszus miatt a professzor csak most ért rá velük foglalkozni. Volt köztük egy idős hölgy, akinek még a füle előtti varratvonalban is benne voltak a varratok, amelyeket én legkésőbb a harmadik napon szoktam eltávolítani.

Ez a körülmény arra készítetett, hogy megkérdezzem, mi a véleménye a legújabb bevezetett ráncműtétről.

– Nézd – válaszolta –, rettenetes lehet állandóan csak kozmetikai műtéteket csinálni. Ez olyan unalmas, hogy bele lehet örülni. Hát időnként kitalálnak valami módosítást. Ez szórakoztató is, meg cikket is lehet róla írni a tudományos érvényesülési vágyat kielégítő!

A magánrendelőben végezve a klinikára hajtottunk. Ez egyike volt egy sor, nagyjából egyforma, kétemeletes épületekből álló blokknak. Futólag megmutatott egy üres műtőt, kötözőt, benyitottunk egy egyágyas és egy négyágyas kórterembe, majd a dolgozószobájában leültünk beszélgetni. Megtudtam, hogy a klinikán 90%-ban csak helyreállító műtéteket végeznek. „A 10% kozmetikai műtétet csak azért engedélyezem – mondta a professzor –, hogy az em-

bereim azokat is megtanulják, tehát része az oktatási-továbbképzési programnak.”

– Viszont – folytatta – sok kutatómunkát végeznek, állatműtétekkel, laboratóriumi kísérletekkel, főleg a sebgyógyulás kérdését vizsgálják. Ebben partnerük nekik az én budapesti barátom, aki összeismertetett bennünket és aki elméleti oldalról segíti kutatásaikat.

Délután tartottam a megbeszélte előadásomat. Ez egyrészt a Maliniac emlékelőadásom szakmai részéből állt, ehhez hozzácsatoltam egy másik előkészített előadást bőrpótlás témában. Egy konferenciateremben ültünk le, ahol már vagy 20 orvos gyűlt össze. Fisher közölte, hogy meghívta a kórház többi operatív osztályainak orvosait is, akiket egyenként bemutatott. Az előadás után egy további óra hosszát kellett a kérdésekre válaszolgatnom.

Este – eléggé fáradtan – egy étterem előtt tettem ki, ahol a klinika orvosával fogok vacsorázni. Nyolc ember, öt férfi és három nő várt egy különteremben. Engem az asztalra ültettek, mellém a klinika másodembere telepedett, egy középkorú férfi, összeégett arcbőrrel és hiányzó fülkagylókkal, amelyek helyét is hegek borították.

Az égett arcú kollégáról megtudtam, hogy Vietnamban sérült meg. Ellenséges, éles hangú kérdéseiből rövidesen kiderült, hogy milyen érzései vannak a „kommunista” betolakodóval szemben, akivel kénytelen – főnökére való tekintettel – együtt tölteni az estét. Csak úgy záporoztak kihegyezett, provokatív kérdései, amelyek azt voltak hivatottak kiprovokálni belőlem, hogy vagy ítélem el én is a hazámban uralkodó rendszert, vagy kényszerüljek mentegőzni. Egy ideig jámboran válaszolgattam kérdéseire, igyekezve a valóságnak megfelelő válaszokat adni, de aztán meguntam a kellemetlenkedést és azt mondtam:

– Tisztelt Kolléga! Eddigi viselkedéséből világosan kiviláglik egyoldalú beállítottsága, amely mindent gyűlöl, ami

nem amerikai. Higgye el, ha véletlenül eljönnek hozzánk, Budapestre, nem kényszerítenők, hogy az Egyesült Államok hibáit sorolja, különös tekintettel a bűnözés nagyságára, a munkanélküliségre, a szép számú hajléktalanokra, vagy említhetnék a Mickey Mouse kultúrszintet is. De semmiképpen nem tennők ezt vacsora közben. Inkább igyekeznénk beszélgetésünket a vendég megbecsülését és jólétét szolgáló témákra terelni. Egyébként még megjegyzem, hogy otthon sem szoktam politizálni, mert engem csak a munkám és a hobbim érdekel. Jobban mondván, minden jobban érdekel, mint a politika. Beszéljünk hát másról: hadd kérdezzem meg, Ön szerint ki a legjobb regényíró Amerikában és miért?

Kérdésekre nem válaszolt, hanem dühösen rám bámulva – és közben ujjával ütemesen verve az asztalt – szinte kiabálva azt mondta:

– Nincs igaza! Igenis kell politizálni, politizálni, politizálni!

Mosolyogva vettem közbe: – Kedves kolléga, ez úgy hangzik, mintha maga Lenin mondta volna!

Szavaimat döbönt csend követte. Hogy feloldjam a feszültséget, gyorsan valami szakmai kérdéssel fordultam a többiekhez.

A második nap reggelén értem jött az első esti vacsoránál megismert Gleason kolléga. Először „magánklinikájára” vitt el. Ez többszobás helyiség volt, benne a röntgentől kezdve a fotó-filmes szobáig, műtő és kezelő helyiségekig minden, ami egy nagyszabású magánrendelőhöz szükséges, 5-6 női alkalmazottal. A váróteremben színes brosrák mutatták be a lehetőségeket és a várható eredményeket.

A rendelő aprólékos megtekintése után elvitt az állatkertbe. Fél órát sétáltunk együtt, majd megkértem, hogy hagyjon magamra. Neki úgy is sok dolga van, én meg egyedül is meg tudok nézni mindent. Megesküdtem, hogy

nem tévedek el és nem is veszek el. Amikor magamra maradtam, először egy kört tettem meg egy függővasútfé-lével, amelyből kényelmesen át lehetett tekinteni az állat-kertet, majd gyalog folytattam a nézelődést. Különösen az egzotikus, Európában nem látható állatokat tanulmányoztam.

Délben visszamentem Gleasonhoz, aki meghívott ebédelni. A délutánom szabad lévén nagy sétát tettem a tengerparton és jól kifáradva tértem vissza szállodai szobámba. Reggel Fisher maga jött értem és kivitt a repülőtérre. Kellemes két nap és egy szimpatikus, kedves ember emlékével távoztam San Diegóból.

Hazaérkezésem után levélben mondtam köszönetet Jack Fishernek a szíves vendéglátásért, de személyesen többé nem találkoztunk, mert én a következő évben egy barcelonai és egy hamburgi utazás után elhatároztam, hogy többé nem utazom, mert sokkal inkább fárasztanak az utazások, mint amennyi örömem van belőlük. Hiába, megöregedtem!

Az égett arcúra visszagondolva meg kell jegyeznem, hogy egyetlen kivételtől eltekintve soha senki sem próbált „Nyugaton” belém kötni. Ez a kivétel egy spanyol kolléga volt, aki az egyik olaszországi kongresszuson kötekedő nevetéssel rám szólt: „Itt nyugodtan beszélhet, nincs, aki kihallgassa és feljelentse!” Erre azt feleltem neki: „Ha hiszi, ha nem, én otthon is merem szidni a kormányt, de nem vagyok biztos abban, hogy Ön meri-e bírálgatni Francot?!”

BRYANT TOTH

1984-ben a Budapesten rendezett magyar–amerikai kétnapos plasztikai sebészeti kongresszusra jött el feleségével együtt. Első találkozásunkkor közölte, hogy ő magyar származású. Meg is hívtam lakásunkra, ahol elmondta, hogy győri családból származik, de már szülei is Amerikában születtek. Néhány szóra – »csirkepaprikás«, »túros csusza«, »gyere enni« – még emlékszik, amelyeket az őt nevelgető nagyjától hallott. Bajuszos, kerek arcú fiatalember volt. Felesége tipikus amerikai szépség, amit állandó mosollyal kísért, kissé negédes csevegése még ki is hangsúlyozott.

Amikor 1986-ban a Los Angelesi Kongresszuson találkoztunk, közölte, hogy feltétlenül meg kell látogatnom San Franciscóban. Meg is beszélte már a vezetőséggel, hogy San Diegóból egyenesen hozzájuk kell repülnöm, és tőlük megyek majd vissza Los Angelesbe, hogy elérjem a Japánba menő gépet.

San Franciscóban a repülőtéren egy fekete férfi várt rám, táblával a kezében, amelyre nevem volt felírva. Bemutatkozott, ő Toth doktor egyik munkatársa. Főnöke operál, nem ért rá személyesen kijönni értem. Őt bízta meg, hogy vigyen be hozzá a kórházba.

A Veterans Administration Hospital hatalmas parkolójában kötöttünk ki. Nehéz bőröndömet át kellett cipelnem a parkolón, majd egy felvonóval a negyedik emeletre, ahol a

plasztikai sebészeti osztály helyezkedett el. Bevezettek a szobájába, ahol rövid várakozás után Bryant is megjelent, műtétével végezvén. Néhány perc beszélgetés után felhívott valakit, és rövidesen megjelent egy másik orvos, aki – meglepetésemre – magyarul szólított meg. Kiderült, hogy ő 1956-ban jött ki Amerikába, és most ő a kórház igazgatója.

Megállapodás szerint még aznap délután kellett előadást tartanom a kórház előadótermében. Ehhez kofferemből rövid turkálással kellett a vetítési anyagot előszednem, majd utána ismét elpakolnom. Az előadásra sok orvos gyűlt össze, rengeteg kérdést tettek fel – szerencsére csak szakmaiakat –, úgyhogy a kora esti órákban ért véget a dolog.

Kofferrel újra le a parkolóba, ahol most már Bryant kocsijába ültem be. Út közben előadta, hogy miután én nyilvánvalóan unom már az elegáns, hatalmas szállodákat, ő egy hangulatos – mondhatni családias – kis szállodában foglalt nekem szobát.

Forgalmas utcák kereszteződésében álló sarokház első emeletére kellett a kofferemet felcipelnem. A folyosón egy kis ablak mögött ülő idősebb nő adta ide a kulcsomat. Toth elbúcsúzott tőlem azzal, hogy másnap hívjam fel a feleségét és közöljem vele, mikor jöjjön értem, mert a további két napon ő fog gondoskodni a programról.

Ajtómat kinyitva beléptem egy kellemes sarokszobába, amelynek mindkét külső falán egy-egy jókora ablak nyílt. Csak amikor már lefeküdtem, derült ki, hogy ezek az ablakok kellemetlen meglepetést tartogatnak, mert pontosan közöttük, a ház sarokfalán egy hatalmas fényreklám volt, amely tíz másodpercenként változtatta színét és erejét, úgyhogy nem volt könnyű elaludnom.

Másnap reggel kimentem az öregasszony fülkéjéhez és kértem, hogy adjon egy másik, zavartalanabb szobát. Erre

azzal fogadott: jó, hogy jöttem, mert ma át kell költöznöm egy másik szobába. A fürdőszobásat csak egy éjszakára fizette be vendéglátóm, a másik két éjszakára fürdőszoba nélküli szobába kell költöznöm. Hosszas tárgyalás után adott egy földszinti külön bejárátú apartmant, amely a ház belső udvaráról nyílt. Azt ki tudja nekem adni – mondta –, ha ráfizetek még napi 80 dollárt. Persze, ha akarom, megbeszéli vendéglátómmal, hogy ő fizesse meg a különbözetet. Erről lebeszéltem, azonnal magam kifizettem a kétszer 80 dollárt és két, nagyon kellemes, nyugodt éjszakát töltöttem el a földszinti, külön bejárátú, csendes, tágas, fürdőszobás lakásban. Bryant-nek nem említettem meg a cserét. A költözködést az utcán át kellett lebonyolítanom és ekkor láttam meg, hogy a szálloda II. Edward nevét viseli büszke cégtábláján.

A San Franciscóban töltött másik két napon Bryant felesége, Jill furikázott velem a városban, amelyben sok látnivaló nem volt, csak a tengerpartra meredeken lejtő utcák és az azon közlekedő villamosok voltak érdekesek. Átvitt a Golden-gate hídon, elvitt az állatkertbe és jó fél napot töltöttünk egy ázsiai művészeti múzeumban. Ebben egy különös összeállítású, időleges kiállítás volt *Az indiai művészet lényege* címmel. Úgy csoportosították a kiállított festményeket, szőnyegeket és műtárgyakat, hogy a különböző érzelmeket – az erotika, a humor, a romantika, a düh, a hősiesség, a borzalom, a gyűlölet, a fenségesség és a nyugalom érzületét – szemléltessék.

A következő, egyben utolsó napomon Bryant kora reggel kimentette magát, mert nagyon sok műtete van, úgyhogy csak este 8 körül tud tőlem elbúcsúzni. Kért, várjam meg este szállodai szobámban.

Ebéd után tehát elbúcsúztam a feleségétől és elindultam egyedül sétálni. Lementem a két saroknyira lévő tengerpartra és annak mentén sétáltam. A nézelődéssel olyan

gyorsan múlt az idő, hogy mire észbe kaptam, sietnem kellett vissza a szállodámba. Nem is értem rá vacsorázni.

Tíz óra is elmúlt, mire felhívott, hogy most indul. Kért, hogy várjam a szálloda előtt. Ott is jócskán kellett ácsorognom, úgyhogy kétszer is bementem egy ottani kocsmába whiskyzni. Végre megjött. Hosszan panaszkodott, hogy milyen hajszolt életet él és mentegetőzött, hogy nem tudott a lakásán fogadni, de most éppen költözködnék, mert építetett magának egy házat. Ugorjunk el – javasolta –, és nézzük meg legalább kívülről új házát. Mire visszaértünk a szálloda elé és elbúcsúztunk, éjfél is elmúlt. A sarkon volt egy vendéglő, de ott közölték, hogy már nincs kiszolgálás. Nagyon éhesen feküdtem le aludni.

Másnap reggel 9-re ígérték, hogy valaki értem jön és kivisz a repülőtérre. Fél tízkor már nagyon ideges voltam. Álldogáltam az utcán a bőröndöm mellett, félve, hogy lekésem a Los Angelesbe menő gépemet és vele együtt a Tokióba menő járatot is. Jó háromnegyed órás késéssel futott be a már ismert fekete fiatalember, mentegetőzött, majd kivitt a repülőtérre. Szerencsémre Los Angelesben még vagy két órát kellett a repülőtéren lődörögnöm. Sétálgattam, néztem a fel-le szálló gépeket. Sokat nem mozoghattam, mert őriznem kellett a bőröndömet és várni a beszállásra szólító hangot.

Végül leültem a japán légitársaság várótermében és olvastam. A hangosbemondó állandóan szövegelt, úgyhogy már fel sem figyeltem rá. Egyszer azonban mintha a nevet hallottam volna emlegetni. Nem voltam biztos benne, de nem is sokat törődtem vele. Majd szólnak még, ha akarnak tőlem valamit. Végre beszállásra szólítottak.

A hatalmas Boeing földszinti utastermében megkerestem a helyemet és nagyon kedvezőnek találtam, mert a baloldali ablak melletti sor legutolsó, magányosan álló székére szolt.

Örültem neki, hogy nem kell másokon átmászkálnom, ha ki akarok menni. Elég nehéz fedélzeti táskámat is jól el tudtam helyezni. Leültem, és már azon gondolkodtam, hogy előveszem a papucsomat, amikor megjelent egy kis japán és „Doktor Coltán?”-t kereste. Igenlő válaszomra hadart valami szöveget, hogy utasítást kaptak, engem helyezzenek eggyel előkelőbb helyre. Követtem, és amikor megláttam, hova visz, elszontyolodtam, ugyanis az emeletre vezető lépcső előtti ülésor leghátsó sorában álló öt szék közepére mutatott. Tehát mindkét oldalon két-két utas volt mellettem. Körülényesebb helyre kerültem, dohányozni sem lehetett ott, egyszóval sokkal rosszabbul jártam. De hát nem volt mit tenni.

Csekély vigasz volt, hogy azonnal hoztak egy pohár pezsgőt és biztosítottak, hogy bármikor akarok inni vagy enni bármit, csak szóljak. Az sem vigasztalt, hogy előttünk egy vetítővásznon folyamatosan vetítettek filmeket és a fülhallgatómban ötféle zene között válogathattam, a klaszszikustól a legvadabb heavy metalig.

Visszatérve Tothékra: folyamatosan leveleztünk egészen mostanáig. Ez abból állt, hogy minden évben megérkezett a feleség, Jill vastag levele, benne 2-3 oldalnyi, rendszerint zöld papíron, sűrűn írott sorokban számolt be életük előző évi alakulásáról, kicsit erőltetett humorral. Családi fényképeket is mindig mellékelte, amelyeken két év múlva már egy második gyermekkel, mégpedig egy fiúval gyarapodott, akit az apa nevére kereszteltek. De Budapestre azóta nem jöttek el, pedig rengeteget utazgattak a világban. A legutóbbi karácsonyi levelükben például a következő utazásokról számoltak be:

Az előző év karácsonyát Burmában töltötték, Paganban, a szilvesztert Rangoonban. Innen Vietnamba utaztak, ahol Bryant találkozott azzal a tizenkét vietnami plasztikai se-

bésszel, akik ottani tanfolyamain vettek részt. Hanoiban 13 napot töltöttek. Utána síelni a Francia Alpokba mentek (Mirabel). Tavasszal Madridban tartott Bryant előadást, és Jill oda is elkísérte. A nyár elején Iránban tartott vendég-professzori előadást, ahol volt iráni tanítványaival töltött néhány napot. A nyár egy részét Fresnoban töltötték, majd iskolakezdetre Massachusettsbe kísérték leányukat, aki oda iratkozott be főiskolára. Ősszel Skóciába utaztak Bryant édesanyja 80. születésnapjára, majd Fresnoban rendeztek találkozást összes családtagjaikkal, akik összesen harmincheten voltak.

Ezen látogatás tanulságát a fiatalabb kollégák számára így tudom levonni: „A vendég olyan, mint a hal. Három nap után bűdös!” Nagyon meg kell gondolni, hogy ennek kockázatát vállalja-e az ember.

MITSUHIRO OSADA

A tokiói Tokai Egyetem plasztikai sebészet professzora volt. A hetvenes évek közepén váratlanul jelent meg kórházi szobámban, közölvén, hogy európai körutazáson van, s ennek keretében jött el engem megismerni. Néhány órás beszélgetés után azzal távozott, hogy ezentúl gyakrabban fog meglátogatni. Két-három évenként el is jött. A második alkalommal ajándékot is hozott, egy kis japán fényképezőgépet. Ezt évekig használtam, vadászatokon is velem volt, de végül elromlott az automata továbbító és ezt még Ausztriában sem tudták megjavítani.

Közben megjelent a *Cicatrix optima* című könyvem. Azt nagyon gondosan áttanulmányozta, majd magával vitt egy angol nyelvű példányt azzal, hogy otthon lefordítja japánra és megjelenteti.

1985-ben levelet kaptam a Japán Plasztikai Sebész Társaságtól, amelyben meghívnak 86. őszi ülésükre, előadás tartására. Ez jó időzítés volt, mert amerikai előadókörutam – Los Angeles, San Diego, San Francisco – után közvetlenül mehettem át Japánba.

1986 augusztusában Osada írt, hogy a kongresszus után tíznapos körutazásra hív meg, hogy meglátogathassam a legfontosabb japán látnivalókat. Pontos útitervet állított össze, amely napi beosztásban szemléltette a meglátogató városokat, azok legjelentősebb templomait, egyéb látnivalóit és a szálloda nevét, ahol az éjszakákat tölteni

fogom. A meghívás a feleségemnek is szólt. Ő úgy döntött, hogy Amerikába nem jön velem, mert az nem érdekli, de majd utánam repül Tokióba, ha már ott leszek. Sajnos ebből nem lett semmi, mert az amerikai út előtt egy héttel, vesekővel sürgősen meg kellett operálni, és utána súlyos szeptikus állapotba került. Én le akartam mondani az utazást, de ő erősködött, hogy nem tehetem meg, hogy egy ilyen jelentős és nagy szervezést igénylő szereplést lemondjak.

Azzal búcsúzott: „Meghalni és meggyógyulni is tudok nélküled. Menj csak el!” Így aztán elutaztam, de Amerikából minden este felhívtam a helyettesemet, akit feleségem őrizetével megbíztam, mindaddig, amíg azt nem közölte, hogy láztalan, aggodalomra már nincsen ok.

Amerikai körutazásom végén Los Angelesből indultam Tokió felé. Ott a repülőtéren gyorsan végeztem a formalitásokkal, mert Szarka Károly barátom és régi vadásztársam, a magyar nagykövet kijött értem és jóformán a gép ajtajából vitt el diplomata igazolványának felmutatásával. A követségig autózva módon volt megretteni a tokiói közlekedés látványától: három szinten, több vonalon visz az út, és mindegyik zsúfolt. Jellemző a közlekedésre, hogy a követségen töltött néhány nap egyikén elvittek az Operaházba. Autóval másfél óráig tartott az út. Haza már metróval mentünk, és így 20 perc alatt otthon voltunk.

Megérkezésემig még csak mintegy 10-12 órát repültem, megfejelve a hazavezető két és fél órás autózással, mégis úgy éreztem, mintha legalább egy teljes nap telt volna el, mert délután indultam Los Angelesből és ugyancsak délután érkeztem meg Tokióba. Fáradtan, kialvatlanul rogytam le a szobámban, amikor kedves házigazdám invitáltak, hogy menjünk el egy híres kínai vendéglőbe. Nem mondhattam nemet. Válogatott kínai ételeket ettünk, de az

ízükre nem emlékszem, mert mindvégig csak az álmo-
ssággal és az ásítozás elfojtásával voltam elfoglalva.

Nem is tudtam magam sajnós rendesen kialudni, mert
másnap reggel 6 órára ki kellett érnünk a halpiacra, ami
házigazdám szerint páratlan élmény, nem lehet kihagyni.
Igaza is volt, tényleg felülmúlhatatlan látványt nyújtott.
Kár lett volna elmulasztani.

Egy futballpályányi csarnok padlóján több, hosszú sor-
ban legalább 200 darab, a mázsát megütő mélyhűtött hal
hevert. A terem közepe táján, kis emelvényen állt egy em-
ber, sapkáján valami felirattal. A halak sorának túloldalán,
vele szemben állt 20-25 hasonló öltözetű ember. A sapkás
férfi valamilyen szöveget énekelt és közben felemelt keze
ujjaival valamiféle jelzéseket zongorázott. A szemben álló
emberek – nyilván kereskedők – időnként ugyancsak jelzé-
seket integettek. Már árverés közben – a jelenet ugyanis
csak az lehetett – targoncás munkások kezdték el kihordani
a halakat. Nem telt bele fél óra és a csarnok üres volt. Az
eladott halóriásokat a piac egy másik részén elektromos
fűrészekkel szétszabdalták.

A nagy csarnok mellett egy sor kisebb helyiség volt,
amelyekben rákok, csigák, kagylók, kisebb halak közül
lehetett válogatni. Mi is vettünk kéttucat osztrigát. Ezeket
otthon, ketten, ebédre elfogyasztottuk, a háziasszony által
előállított, valamiféle szósszal leöntve.

A második napon a követségről meglátogattam a japán
plasztikai sebészet „Nagy Öregjét”, a világhírű Seiichi
Ohmorit. Közleményeinek felcíméből tudtam, hogy ő a
Rendőrkórházban dolgozik. Felhívtam, és még aznap el is
mentem hozzá. A kórház portáján közöltem, hogy kihez
megyek, mire udvariasan a lifthez kísértek és mutatták,
hogy a 11. emeleten szálljak ki. Amikor a lift felért, az ajtó
nélküli lift előtt egy ősz úr állt fehér köpenyben. Maga a

híres öreg állt ott és így üdvözölt. Több mint egy órát töltöttem nála, válaszolva szinte szünni nem akaró kérdéseire.

A harmadik napon meglátogatott Osada professzor, hogy köszöntse házigazdámát. Beültetett kocsijába, bőröndömmel együtt, mert aznap – a kongresszus előtti napon – át kellett költöznöm az Imperial szállóba. Előbb azonban elvitt klinikája megtekintésére. Úgy éreztem, a klinika valahol a város szélén lehet, egyrészt azért, mert nagyon sokat mentünk, másrészt azért, mert vidékies volt a környezet: kis házak, kertek, fák között volt az egyetem sok, de nem magas épületsorozatja. Az övé az egyik, kétemeletes ház volt. Dolgozószobájába mentünk és oda jöttek beszállítottjai bemutatkozni. Köztük Risaburo Tannino, a másodprofesszor, akinek a szakirodalomból már ismertem a nevét. Érdekes volt megtudni, hogy éppen őrá osztotta ki a professzor azt a feladatot, hogy gyakorolja a ráncműtét legújabb módszerét. Az egyik mosolygós, jó arcú fiatal emberre azt mondta a prof, hogy ő lesz majd a kísérőm a körutazásom során. Ő Masaki Nishimura doktor, akivel később öt napig utaztunk együtt.

Amikor egyedül maradtunk, Osada elővett az íróasztalából egy könyvet. Kemény kötésben gépelt oldalak sokasága tárult elém, valamennyi japán írásjelekkel írva. Elmondta, hogy lefordította a *Cicatrix optima* című könyvem, mert ki akarta adni japán nyelven. Sajnos nem kapott rá kiadót, mert megtudták, hogy angol fordításból fordította le a könyvet, mondván, hogy ha angolul megjelent, akkor már nincs értelme japánul megjelentetni. Mindketten egyformán sajnálkoztunk.

Délután érkeztünk az Imperial szállodához, ahol nekem a kongresszus idején laknom kellett. Hatalmas, 30 emeletes, impozáns kék tömbben engem a 9. emeleten, kényelmes lakosztályban helyeztek el. Ez a szálloda azzal örvendtetett meg, hogy a kongresszus első napjának délután-

ján, amikor a kongresszus másik „díszvendégével”, a philadelphiai Peter Randall-lal üldögéltünk a szobámban, hirtelen megcsendült a whiskys poharainkban a jég: földrengés rázta meg az épületet. De nem ijedtünk meg, mert már előre biztosítottak, hogy ezeket a „felhőkarcolókat” abszolút földrengésbiztosra építik.

Este telefonon lehívtak a szálloda szuterénjében lévő vendéglőbe, ahol már többen összegyűltek, Osada és néhány tekintélyesebb kolléga, valamint Randall a feleségével. Téglalap alakú asztalt ültünk körül, amelynek közepén olyan 50×25 centis, fém peremű mélyedésben forró víz rotyogott. Ebben kellett megmártani a feltálatl vékony szelet bélszint (abból a speciálisan kitenyészített marhából, amelynek kilója állítólag 300 dollár) a két evőpálcikával, majd amikor barnára színeződött és összetöpörödött, szájjamba helyezni. Még az ára sem tudott annyira meglepni, hogy ne érezzem az apró nyers halacskákat jobb ízűnek.

Másnap reggel együtt vittek minket kocsival a kongresszus színhelyére, ahol felkértek, hogy első előadó lévén legyen szíves diaposzítívjeimet elhelyezni a keretben. Ekkor újabb meglepetés ért: itt Japánban, a technika hazájában a diaposzítíveket egy kettős kartonlap nyílásaiba kellett saját kezűleg elhelyeznem. Ezeket a 10 diát tartalmazó kartoncsíkokat kézzel húzogatták a vetítőben – de nem is történhetett semmi technikai hiba!

A teremben ott ült Ohmori professzor, mellette fia, Kitaro a jövő nagysága, aki apja nyugdíjazása után el is foglalta a helyét. Aztán szólítottak a pódiumra, és ott nagy hajladosok közepette egy jókora műanyag rózsát tűztek a gomblyukamba és átadtak két kartonlapot, az egyik a tiszteletbeli taggá történő kinevezésem volt, a másik köszönőlevél, hogy elfogadtam felkérésüket. Végül ismételt hajladosok után megkezdhettem előadásomat.

Előadásomról csak annyit, hogy két részre osztottam: az elsőben Magyarország-bemutatót tartottam: ismertettem az ország történetét, különös tekintettel a tatárjárásra, a török hódoltságra és az osztrák uralomra. Beszéltem az ország megcsonkításáról az I. világháború után, majd különleges, agglutináló nyelvünkről, elmondván, hogy a mi nyelvünk – tudtommal – sokban hasonlít a koreaihoz s így valószínűleg a japánéhoz is. Beszéltem szellemi életünkről, a múltban a latin nyelv használatáról a közéletben és a tudományban, egyetemeink koráról. Elmondtam néhány technikai találmányt, amely a magyarok nevéhez kötődik, és végül felsoroltam Nobel-díjasainkat.

A második részben következett a szakmai rész, amelyben – bevallom – legfőképpen saját eljárásaimat ismertettem. A befejezés után együtt mentünk haza Randall-lal, az amerikai kollégával, aki betért hozzám egy pohár itallal, hogy közben sürgősen megkérdezze: „Miket is találtatok fel ti magyarok: a telefont, a helikoptert és még mit?”

Az első nap estjén elvittek valami zenés helyre, ahol csak a kongresszus résztvevői voltak jelen. Itt egy pódiumon tetovált felsőtestű fiúk mutattak be dobszámokat különböző alakú és nagyságú dobokon, majd Randall-lal együtt felcibáltak a pódiumra, rövid kimono-kabátot adtak ránk, homlokunkra pedig vörös szalagot kötöttek és részt kellett vennünk a dobolásban. Azután előállt egy karikaturista és ember nagyságú karikatúrákat rajzoltak rólunk.

A második napon a záró bankett nemzetközi jellegű étteremben volt. Kerek asztalok voltak megterítve. Az első mellett ültek a fő személyek: Ohmori professzor a feleségével, akiről megtudtam, hogy neves zongoraművész, sőt az is kiderült, hogy nemcsak angolul beszél kitűnően, de németül is. Ott ültek Osadák is, meg Peter Randall a feleségével és oda ültettek engem is.

A kongresszus befejezése utáni napon megjelent szállodai szobámban Osada professzor. Rövid kézitusa után sikerült megszereznem bőröndöm cipelésének jogát. A kapu előtt nagy gépkocsi várakozott, benne a sofőr és Osada felesége. Amikor az anyósülés felől beszálltam és kezet nyújtva a sofőrnek bemutatkoztam, kicsit furcsállóan pislogtak. Kedvesen mosolygó felesége egész idő alatt élénken részt vett beszélgetéseinkben, érdeklődve hallgatta, kis bólintásokkal és mosolyokkal jelezte részvételét, maga azonban meg sem szólalt, hozzá intézett közvetlen kérdésekre válaszolt csupán.

Első utunk egy Tokió szomszédságában emelkedő, kúp alakú hegyre vezetett, amelyről megtudtam, hogy „esőcsináló” (Ojama) a neve és a Tanazava hegylánc legmagasabb csúcsa. Az autót mentén fogaskerekű vonat is kigyózott felfelé és a csúcs közelében boltok sokasága kísérté az utat.

Amikor kigyönyörködtük magunkat a kilátásban, egy közeli faluban betértünk egy vendéglőbe. Érkezésünket gongszóval jelezték, majd bekísértek egy terembe egy terített asztal mellé, ahonnan ráláttunk a házat övező sziklakertre és benne egy aranyhalakkal teli tavacsára.

Egy alacsony asztalkát ültünk körül, olyan széken, amely leginkább kiszereelt autóülésekre hasonlított. Kényelmesnek nem volt nevezhető, mert az ember vagy egyenesen kinyújtotta a lábát és akkor nem érte el az asztalt, vagy „sellőszerűen” oldalirányba tekerte ki a lábait, hogy enni tudjon.

Másnap harminc hajmeresztő hajtűkanyarral vittek fel egy 2247 méter magas hegyre, az Asiora, amelynek vulkanikus közete szinte láthatóan, állandóan omlik. Szent hegy volt, régen erre nőknek tilos volt felmenniük. Messzire láttunk a hegyről, alatta csillogott egy hét kilométeres tó, a

Csuzendzsi-Ko, a távolban pedig a Fudzsjama havas sapkája fehérlett.

A harmadik napon a Nikko Nemzeti Parkba érkeztünk. Itt megtekintettük a Tanozama villát, a császár egykori nyári palotáját, amely ma múzeum, benne többek között a császár lepkegyűjteménye is megtekinthető. Átkeltünk a Sinkjo-hídon, amely fából készült, vörösre lakkozott építmény, 28 méter hosszan íveli át a Daija-gava folyót azon a helyen, ahol a monda szerint Sódó papnak (737-817) két kígyó segítette átkelni a folyón.

Itt annyi volt a látnivaló, hogy megszálltunk egy szállodában, amelyet az alapító samurájáról neveztek el (Nikkokanaja hotel), s amely az első modern szállodája Japánnak. Itt meglátogattuk vendéglátóm egyik ismerősét, egy samuráj özvegyét (Nakamura sant), aki régi porcelánokat árult. Szobájában teával is megkínált, eközben úgy ültünk körül egy asztalt, hogy lábunkat a földig érő asztalterítő alá dugtuk. (Télen hasznos berendezés lehet.)

Az utolsó napon olyan tájon jártunk, ahol a dombokról káprázatos vízesések zúdulnak le, amelyeknek neve is van: például Sárkányfej vízesés (Rjusu), Homályba vesző vízesés (Kirifuri-no-taki), amely nevének megfelelően a nap nagyobb részében felhőkbe burkolózik. A völgyekben pedig a föld réseiben forró víz fortyog, és kénes gőzök pöfögnek fel. Templomok sorozatában gyönyörködtünk, amelyek a zöld és az arany színeiben pompáztak.

Voltunk olyan templomban, amelynek bejáratánál jóscédulákat lehet húzni. Ha a hívő nincs megelégedve a jóslattal, akkor hosszában összehajtva rákötözi valamelyik fa ágára. Én az enyémet elhoztam, mert még egy kis angol felirat is volt rajta, amely megállapította, hogy „én elmélyülten gondolkodó és elemző természetű ember” vagyok.

Az egyik templomban írásos viselkedési szabályokat kaptunk:

1. Győződj meg arról, hogy a hely méltóságának megfelelően vagy-e öltözve.

2. Menj át a kapu (torii) alatt és úgy közelítsd meg a szentélyt.

3. Menj a kézmosó kőmedencéhez és mosd meg alaposan a kezedet. Meríts a merítőkánállal vizet, öntsd behajlított ujjú másik kezedbe és így vidd a vizet a szádhoz.

4. Közeledj a szentélyhez, majd dobj pénzt a perselybe. Utána hajolj meg kétszer, tapsolj kétszer, végül hajolj meg mélyen.

Az ötödik reggelen hazafelé utazva Osada közölte, hogy átad tanársegédének, és vele utazom tovább, most már azonban vonattal. Elvittek a követségre, ahol bőröndömben fehérneműt cseréltem, majd az állomáson átadott az ifjú kollégának, Masaki Nishimurának. Elbúcsúzásunk után Osadát többé nem láttam, de mind a mai napig karácsonyi–újévi üdvözlötet váltunk.

TAKEHIRO SHIRAKABE

Nishimura doktorral felültünk a „kék villám” vagy más-ként „puskagolyó-expressz”-re. Ez hosszú, de kevés va-gonból álló vonat. A vagonok mindegyike termes kocsi, belsejében a középső, hosszanti út két oldalán kettesével állnak a forgószékek úgy, hogy tetszés szerint bármelyik szomszédal szembe lehet fordulni. Kényelmük a repülő-gépekben lévő ülésekhez hasonló. A fal mellett a belső ülések között kis asztalkák voltak. A vonat soha nem látott sebességgel száguldott.

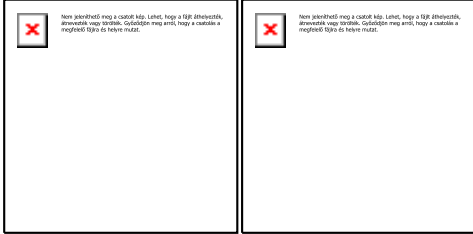
Kiotóba megérkezvén egyenruhás, fehér kesztyűs sofőr várt a pályaudvar előtt, hatalmas kocsival. Vele jártuk be a következő napokban a várost. Udvariassága feltűnő, olykor kissé terhes volt, mert hozzá kellett szoknom ahhoz, hogy ha valahol megállunk, nem nyithatom ki magam a kocsi ajtaját, hanem meg kell várnom, amíg megállás után fehér kesztyűt ház, kiszáll, átszalad az én ajtómhöz – hátul, bal-oldalt volt a „fő ülés” – és mély meghajlás kíséretében kinyitja az ajtót. Utána becsukja az ajtót, visszaszalad a vezetőülésbe, leül, leveti kesztyűjét – és a következő meg-állásnál az egész szertartás megismétlődik.

Sofőrünk nemcsak a gépkocsivezetés mestere volt, de jól képzett idegenvezető is. Út közben folyamatos – és persze jellegzetes selypítő angolsággal – magyarázott.

Ezenkívül minden reggel kaptam tőle egy kis cédulát, amire nemcsak felírta az aznapi programot, de kis térkép-

vázlatokkal is kiegészítette. De kaptam tőle kis szótárakat, sőt jelképmagyarázatokat is. Ilyen volt például az alábbi:

Symbol of happiness

		
<p>SHO pine tree wife + husband</p>	<p>CHIKU bamboo man (strait, strong)</p>	<p>BAI plum tree women (pretty, sweet)</p>

Tehát a fenyő jelképezi a házaspárt, a bambusz a férfit (de egyben a jellemző attribútumokat, az egyenességet és az erőt is), végül a szilvafa jelképezi a nőt s vele annak tulajdonságait, azt, hogy csinos és édes.

Az első reggelen színes térképvázlatot kaptam Kiotóról, amelyet elég volt végignézni. Megpróbáltam a kis rajzokkal szemléltetett nevezetes látnivalókat megszámolni: nagyjából 30 különböző épületcsoportot és önálló épületet tartalmazott a kis térkép. Szerepelt rajta a dátum is: 1986. November 20.

Meglepetésemre hagyományos japán szállodában helyeztek el, a „Hiiragiya rjokan”-ban. Amikor a szálloda előtt kiszálltunk a kocsiból, bent az előtérben egy férfit alkalmazott megütött egy gongot. Az előtérbe lépve a padló

pódiumszerű emelkedésén leültettek, egy nőalkalmazott lehúzza a cipőnket és papucsot adott a lábunkra. Utána bevezetett „lakosztályomba”, amely több helyiségből állt: volt benne egy nappali szoba, egyben étkezőhelyiség. Eből nyílt egy kisebb hálószoba, benne ágynemű helyett egy összegöngyölt gyékényszőnyeg a szőnyegpadlón, amelyet esténként a szobalány kigörgetett, vastag matracot fektetett rá és arra selyem ágyneműt.

A hálószobából nyílt egy fürdőfülke, benne egy jó méter mélységű és átmérőjű, a padozatba mélyesztett „lyuk”, amely hónaljig ért, ha beleálltam. Mellette csöbrökben forró víz. De a sarokban egy tusolórózsa is volt, választani lehetett, ki hogyan tisztálkodik. A kis előszobából nyílt egy ajtó a WC-be, amelynek ülőkéjét elektromosan melegítették.

A szobában kétféle kimonó volt előkészítve, egy hosszabb és egy rövidebb. A kék kabátokat naponta cserélték. Nem tudtam kitalálni, mikor melyiket kellett volna viselnem.

Az étkezőhelyiség közepén alacsony, kerek asztal állt, mellette kétoldalt – külföldieknek való – ülőalkalmatosság, amely úgy nézett ki, mint egy láb nélküli autóülés. Az asztalnál ülőket étellel-itallal úgy szolgálta ki egy kimonós pincéernő, hogy az ajtótól térden csúszva hozta az edényeket. A tálkák, tányérok, csészék csodálatos látványt nyújtottak, mert valamennyi virágot utánozó, ragyogó színekben pompázó porcelán volt. Az asztal úgy nézett ki megterítve, mintha virágokkal lenne meghintve.

Kiotó, a régi császári főváros valóságos múzeumváros. Annyi vár, kastély, palota, kapu, szentély és templom van benne, hogy felsorolni is nehéz.

Ezért csak hármat említek meg valamely különlegessége miatt. Az első egy templomcsoport (Kijomizudera), amely

egy hegy oldalában épült 798-ban. Főcsarnoka 139 darab igen magas cédruson álló teraszszerű építmény, amelynek széléből kis csöveken víz zúdul alá. Ennek a vizét a japánok az értelem, a jó egészség és a szerencse hordozójaként tisztelik és kis, nyeles fakupákból isszák. A modern idők jele, hogy a forrás vizét ultrahanggal sterilizálják. A templom tiszta vize – a legenda szerint – a templom egyik papját, Ouisi Joke-t 118 évig éltette, és 70 éves volt, amikor fiút nemzett.

A másik templom 33 oszlopközéről kapta nevét (Szandzsú-szangendo). Ennek fő díszje a tizenegy arcú és ezerkarú Kanon szobra, amely 3,3 méter magas és fából faragták. Oldalain 500-500 embermagasságú, fából faragott és festett szobor áll. Mivel a páros szám bajjóslatú, a falak mögött is áll egy.

Az épület oldalán régen íjászversenyt tartottak. A versenyzőnek az épület déli csúcsától kellett a kiugró párkány alatt nyilát az északi sarokig ellőnie. A rekordot máig egy 22 éves fiú tartja, aki 1868-ban 24 óra alatt 13 000 nyílból 8133-at juttatott a célba.

Egy napon elvittek a császári palota (Kyoto-gosó) megtekintésére. Kiotó 794-ben vált császári rezidenciává Nagaoka helyett. 28 császár uralkodott benne, míg végül 1861-ben Edo – a jelenlegi Tokió – lett a főváros.

Meglepetéssel kellett tapasztalnom, hogy a palotába kísérem nem jött velem. A bejáratnál elkészönt és közölte, hogy két óra múlva ugyanott fog várni. Egyedül kellett hát végigmennem a rengeteg épületen, néhány – ugyancsak külföldi – látogatóval, egy hivatalos kísérő társaságában, aki azonban nem magyarázott, csak az utat mutatta. Gyönyörű őszi színekben pompázó kert gondozott útjain barangoltunk az egyik épülettől a másikig, megbámulva a parkban dolgozó hófehér ruhás és kesztyűs kertészlányokat.

Hogy milyen a palota? Ahhoz sajnos mélységében kellett volna ismernem a japán művészetet, hogy a rengeteg épület többségükben üresen álló termeit ékesítő falfestményeket értékelni tudjam.

Kiotóban láttam egy jókora, hipermodern épületet is, amelyről azt állították, hogy kongresszusi központ, de sajnos belülről nem lehetett megnézni.

Ottlétünk utolsó délutánján kocsink a szállodától Kiotó belvárosába vitt és ott letett egy modern épület előtt, amelynek neve homlokzatára ki is volt írva: *Gion corner*.

Újabb meglepetés: a bejáratnál várt Takehiro Shirakabe kolléga, akit Yokio keresztnévű öccsével együtt a kongresszuson ismertem meg. Most közölte, hogy ezen az utazáson az ő vendége vagyok mindaddig, amíg vissza nem térek Tokióba. Másnap még meglátogatjuk Nara városát és két nap múlva hozzá térünk be, Oszakába, ahol a klinikáját fogom meglátogatni.

Beinvitált a színházba, amelyben japán életképeket mutatnak be. Az első sorba ültetett, a kezembe nyomott két tekercs színes filmet és biztatott, hogy fotózzak csak nyugodtan, mert még van bőven.

Egymás után jöttek a jelenetek: az első a teaszertartást mutatta be, a következő a virágrendezés művészetét, a harmadik egy zeneszám volt, a „koto” – egy 13 húros, lapos hangszer bemutatásával –, majd következtek a kiotói táncok, végül egy ősi komédia fejezte be az előadást, hogyan isszák meg a megkötözött szolgák az uraság szakéját.

Másnap tovább mentünk Narába, amelyről mindentudó sofőröm elmondta – és újabb kis térképpel szemléltette is –, hogy hét temploma van! Ezek közül szabadjon ismét hármat megemlítenem.

A legnagyobb a 745-ben épült Todajdzsi, amelynek Nagy Csarnokában áll a világ legsúlyosabb bronzszobra, Dajbucu, a „Nagy Buddha”. 745-749 között öntötték

437 tonna bronzból, amelyhez 130 kg színaranyat vegyítettek. Magassága 16,2 méter.

A másoknak egészségügyi vonatkozása van. Ez a 680-ban épült Jakusidzsi templom, főcsarnokában trónol a gyógyulás Buddhája, Jakusi Nyoraj. Talapzata nem lótusz, hanem gyógyszeres ládán ül és balkezében is gyógyszeres dobozkát tart. A test és a lélek betegségeit gyógyítja.

A „Tükörtó” (Kagami-ika) partján még megsimogattam néhány szelíd szarvastehenet, befejezésül pedig nem tudtam megállni és – ha már itt vagyok – megpróbáltam életemet tíz évvel meghosszabbítani azzal, hogy a Hokodzsi templom udvarán álló 4,4 méter magas, 2,8 méter átmérőjű harangot megszólaltattam egy kötélén lógó fagerenda meglódításával.

Azután kocsiba ültünk és meg sem álltunk Oszakáig, ahol a New Otani hatalmas, modern szállóban foglaltak számunkra helyet. Egy női alkalmazott kísért fel a hatodik emeleten lévő szobámba. Ott bemutatta, hogyan kell egy „kártyalappal” kinyitni az ajtót, hova kell azt tenni, hogy szobámban kigyulladjon a villany. Majd a hatalmas, csaknem az egész falat kitöltő ablakhoz vezetett és rámutatva az ablak külső, vályúszerűen kimélyített párkányára, felvilágosított:

– Ha földrengés van vagy bombariadó, akkor...

– Akkor ugorjak ki itt az ablakon? – vágtam közbe nevetve.

– Nem – folytatta rendületlenül –, hanem másszon ki az ablakon, és ezen a párkányon másszon el négykézláb a sarokig...

– Tudja, mit – vágtam közbe megint udvariatlanul –, elhatároztam, hogy nem lesz se földrengés, se bombariadó, úgyhogy nem fogok kimászni az ablakon!

Este értem jöttek és felvittek a legfelső emeletre, ahol egy hosszú svédasztal mellett házigazdám és néhány ismeretlen japán – a klinika orvosai – gyülekeztek. Köztük volt egy fehér házaspár is, akiről kiderült, hogy egy amerikai plasztikai sebész a feleségével, akik most jöttek meg hosszabb kínai tanulmányútról. Ezenkívül ott volt dr. Juarez Alvarez is, a brazil társaság elnöke, feleségével.

A fiatalabb emberek egyikéről megtudtam, hogy a Fülöp-szigeti egészségügyi miniszter fia, aki itt, Shirakabe klinikáján akar szakképesítést szerezni. Neve Zaferino Arroyo, akivel azóta is levelezünk. Róla el kell mondanom, hogy aznap este egy bárban fejeztük be az estét, ahol mindenki megrendelte az italát. Ő konyakot kért – nem brandyt, hanem konyakot! Amikor meghozták az italt tartalmazó öblös poharat, a fiú felháborodva mutatta nekem a pohárban úszó jégkockát, mondván: „Megőrültek ezek vagy Amerikában vagyunk?”

Másnap reggel Shirakabe doktor értünk jött, velünk reggelizett a szállodában, majd bevitt a klinikájára. Kocsijáról szólva meg kell mondanom, hogy ottlétünk alatt ötször vitt maga kocsin, minden alkalommal másikkal, de soha nem hazai gyártmánnyal, hanem Mercedes-szel, Rolls Roysszal stb. Megtudtam, hogy Japánban – ahol *Balra hajts!* van – baloldali kormányos kocsival közlekedni jelenti az „előkelőséget”. Nos, házigazdám az előkelőségek közé tartozott! Vezetés közben egész úton végig beszélgetett rádiótelefonján.

Klinikája keskeny, de 9 emeletes, sárga épület volt. Amikor behajtottunk a klinika kapuján, az udvar végén megálltunk egy „autós lift” előtt. Ez egy páternoszter rendszerű lift volt, amelynek 11 fülkéjében kocsik álltak. Hiába, Japánban a legdrágább a földterület, tehát felfelé építkeznek, nem vízszintesen.

A házigazda végigvezetett a klinikáján. Az előcsarnok fala tele volt Shirakabe doktor diplomáival, igazolásokkal arról, hogy milyen kongresszusokon vett részt, milyen címei vannak stb. A földszinten volt a recepció, itt történt a betegek előjegyzése, az adminisztráció; az első emeleten a vizsgáló és megbeszélésre szolgáló helyiségek, valamint a fodrászat és kozmetika. Feljebb két emeleten öt-öt műtőhelyiség volt, előkészítőkkal, majd a kórtermek következtek: két-, négyágyas és legalább 8 egyágyas szobát láttam. Feljebb egy nagy helyiségben hatalmas televíziós képernyő volt, amely nagyon alkalmas volt műtéti eljárások elemzésére, mert a részleteket ki lehetett nagyítani. Ugyanitt volt egy fotólabor, majd a szobában irattartók. Ennek a szobának két falát fényképek borították. Minket is azonnal lefényképeztek, különböző felállásban: engem külön, engem együtt a nagyfőnökkel, majd az egész csapattal együtt. Ezekről a felvételekről még ottlétem alatt kaptam papírképeket. Videóztak is: el kellett mondanom, ki vagyok, honnan jöttem, otthon mivel foglalkozom, miért jöttem ide stb. Legfelül volt a nagyfőnök szobája: hatalmas íróasztalával szemben nyolc képernyőn figyelhette, hogy a különböző helyiségekben mi történik.

Ebédelni a szomszéd nagyáruház alagsorában lévő kis kínai vendéglőbe vitt Shirakabe. Utána „tiszteletemre” még operált is. Az egyik szinten mind az öt műtőasztalon feküdt egy-egy orrműtetre váró nőbeteg. Shirakabe doktor mindegyikhez sorra odament, felültette őket, majd kezében egy tükröt tartva mindegyiknek bemutatta, hogy milyen lesz az orruk. Gondolom, hogy ez csak nekem rendezett színjáték volt, hiszen feltehetően mindegyikkel előre megbeszélték a műtéti tervet és a várható eredményt.

Amíg az ötödikhez ért, az elsőt már szabályosan előkészítették a műtetre és érzéstelenítették is. Ezután Shirakabe sorra megoperálta őket úgy, hogy ő csak a műtét lényegi

részét végezte, az érzéstelenítést és a varrást valamelyik beosztottja végezte el, és az is kötözte be az operált orrokat. Orrműtét futószalagon.

A program befejezése után megint kocsiba ültünk és a város középpontjában szálltunk ki, széles, forgalmas úton. Majd beléptünk egy pincehelyiségbe, ahol egy bár működött. Láthatóan előre megrendezték látogatásunkat, mert egy bárpulton az egyik hely előtt – ahova engem ültettek – magyar zászló állt, és amikor leültünk, halkán megszólalt a magyar himnusz.

A pult mögött öt valódi gésa ült, teljes öltözetben és szabályosan kifestett arccal. Egy óra hosszat beszélgettünk a gésákkal, Shirakabe tolmácsolásával és közben konyakot iszogattunk.

Aztán Shirakabe felállt, határozottan intett, hogy kövessem és kirohant a helyiségből. Talán négyháznaira bementünk egy kapun, beálltunk egy méretes liftbe és néhány emelettel feljebb kiszálltunk egy jókora teremben. Velünk szemben három idősebb japán úr ült, köztük két vagy három kimonós japán nő. Házigazdám mély meghajlással köszöntötte az urakat, akik maguk is felálltak és ugyancsak mély meghajlással viszonzták a köszöntést. Mi aztán balra fordultunk és a terem szemközti oldalán foglaltunk helyet: Shirakabe és én egy hosszúkás asztal egyik oldalán, egy hosszú kanapén, Nishimura pedig velünk szemben egy fotelben. Rövid idő múlva megjelent három fiatal nő: egy fehér és két japán. Nishimura mellé ült a fiatalabbik, Shirakabe mellé pedig az „érettebb”, a fehér lány – lehetett olyan huszonéves – mellém telepedett. Rövidesen kiderült, hogy a lány amerikai, és köztünk hétköznapi, semmitmondó csevegés alakult ki. Közben itt is konyakot szolgáltak fel, mégpedig minden férfi elé tettek egy-egy kis kulacsfélét, abból kellett innunk. Jó tízperces beszélgetés után az amerikai lány felállt, mondván, hogy elnézést kér, de neki

dolga van. Rövidesen megjelent egy másik nő, akiről kiderült, hogy francia. Ő nem közénk ült le, hanem balra tőlem egy fotelbe. Negyedóra csevely után ő is eltávozott és helyét egy spanyol nő váltotta fel. Vele sajnos csak olaszul tudtam beszélgetni, de megértette.

Kezdtém elfáradni, hosszú volt a nap, hát szóltam házigazdánkknak, hogy haza kellene menni. A liftben magával hozta japán „társalkodónőjét” és az is beült mellé a kocsi-
ba. Maga szállított bennünket a szállodánkba Nishimura kollegámmal együtt, és ott azzal búcsúzott, hogy másnap tíz körül jön értünk. Úgy is volt. Kivitt a repülőtérre – megint másik kocsival –, köszöngetés, búcsúzás, ismételt kölcsönös meghívások után felültünk egy nagy gépre, méghozzá életemben először annak emeletére – és vissza-
repültünk Tokióba.

Hazaérve úti beszámolót tartottam feleségemnek. Amikor a „zárójelenethez” értem, azzal fejeztem be, hogy a három különböző nemzetiségű nő alaposan próbára tette a többiek előtt nyelvtudásomat. Erre ő azt mondta:

– Nem nyelvvizsga volt ez, hanem meg akartak győződni arról, hogy nagyon válogatós vagy-e, vagy pedig teljesen impotens!

TARTALOM

Előszó	7
------------------	---

Európaiak

František Burian	11
Sir Harold Gillies	21
Marcel Seleanu	28
Harry Mennig	32
Wolfgang Bethmann	38
Eduard Schmid	47
Hugo L. Obwegeser	53
Bernhard Minnigerode	64
Peter Clarke	69
Paolo Santoni-Rugiu	74

Tengerentúliak

John Kenneth Chong	81
Jack Fisher	86
Bryant Toth	92
Mitsuhiro Osada	98
Takehiro Shirakabe	107